

KAFKASYA

KÜLTÜREL DERGİ

YIL: I

SAYI: 6 CİLT: I

MART - NİSAN 1965

EDEBİYAT

SANAT

FOLKLOR

TARİH

COĞRAFYA

AKTUALİTE

Başnur Matbaası - Ankara

1 9 6 5

İÇİNDEKİLER

İkinci Yıla Girerken	KAFKASYA
Çerkes Adetleri	SETENAY
Şeyh Mansur	B. BATIRHAN
A. Kuzey Kafkas Der. Çalışmaları H.	★
Kafkas Milletleri	Mahmut KUSKO
Unutamıyacağımız Günler	★
Hacı Murat Hakkında	Mahmut KUSKO
K. Kafkas Derneğinin Başarısı	★
Eski Adige (Çerkes) Tarihi	Dr. Vasfi GÜSAR
Kafkasyalıların Medeniyeti	Vahit CANBEK
Konchuk'un Uçurumu (Hikâye)	Kadir İ. NATHO
Abrskil	A. AYTEK
Kafkas (Şiir)	TARAS SHEVCHENKO
İki Küçük Hikâye	★
Aktualite	★

KAFKASYA

İKİ AYDA BİR ÇIKAR
KÜLTÜREL DERGİ

YIL: I

SAYI: 6 CİLT: I

MART - NİSAN 1965

Sahip ve sorumlu yayın Müdürü
İZZET AYDEMİR

Teknik İşler:

BAYRAM HERGÜNER

Her çeşit yazışma, abone adresiyle

Yönetim Merkezi:

**Emek Mahallesi 75. ci Sokak
No. 61/5**

Bahçelievler - Ankara

★

Dizildiği ve basıldığı yer:

BAŞNUR MATBAASI

★

ABONE TARİFESİ:

Yıllık Abonesi: 12 T.L.

Yabancı Memleketler: 24 T.L.

★

Gönderilen yazılar ve resimler basılsın veya basılmasın iade olunmaz.

Yayın Komitesi gönderilen yazılarda gerekli düzeltmeleri yapmaya yetkilidir.

Dergide basılan tercüme yazılardan doğacak her türlü sorumluluk çevirene aittir.

Dergide yayınlanan yazılar kaynak gösterilmek şartıyla başka yerde yayınlanabilir.

İKİNCİ YILA GİRERKEN

Kafkasya dergisi altıncı sayısı ile birinci yılını tamamlayıp ikinci yılına girmiş bulunuyor. Biz dergi yöneticileri, yayın hayatına atılırken bu işin zorluklarını düşünmüş ve bununla ilgili olarak yayınladığımız bir yazımızda, bir deneme devresi geçireceğimizi ve alacağımız sonuca göre yayına devam edip etmeyeceğimize karar vereceğimizi bildirmiştik. Bir senelik yayın hayatından sonra aldığımız sonuç bizim için çok verimkâr olmuş, dergimizin gerek Türkiyede, gerekse Türkiye dışındaki Kuzey Kafkasyalı hemşerilerimiz arasında gördüğü ilgi artık yayın hayatından çekilmemizin imkânsızlığını ortaya koymuştur. Pekçok hemşerilerimizden aldığımız mektuplar ve gördüğümüz destek bizim çalışma gücümüze artırmıştır. Bu amaçla dergimizin bundan sonraki yayım şekli ve tasarlanan yenilikler okuyucularımıza ayrıca bildirilecektir.

Biz dergi yöneticileri şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da hemşerilerimizin maddi ve manevi yardımlarının devam edeceğine inanıyor, milli kültürümüze en az hemşerilerimizin de bizim kadar hizmette kusur etmeyeceklerine inanıyoruz. Dergimiz yedinci sayısından itibaren yepyeni bir şekilde çok daha cazip olarak okuyucularımızın hizmetinde olacaktır. Hiçbir karşılık beklemeden bize yardım elini uzatan ve usanmadan bu yardımlarını devam ettiren Türkiye'deki ve dışardaki, bilhassa Amerikadaki hemşerilerimize okuyucularımız huzurunda teşekkürü borç biliriz.

KAFKASYA

ÇERKES ADETLERİ

CESARETE SAYGI

(Geçen Sayıdan Devam)

Çeviren : SETENAY

Günün birinde bir köyün gençleri Kafkas prenseslerinden birinin kalbini fethederek kaçmaya kandırdılar. Kaçırma işi başarıyla sonuçlandı. Gençlerin affı için perns (Pşi) e giden Thameteler onu çok öfkeli bukdular Gençler kızı kaçırmakla kalmamış birçok eşyayı da birlikte götürmüşlerdi Bu sebeple bütün kabilenin ödiyemeyeceği bir ağırlık altında kalmışlardı. Thameteler bu kötü haberle döndü ve istenen ağırlığın büyüklüğü karşısında düşünceye daldılar. Geleceklere göre kızın geri verilmesi imkansız ve çok sevilen prensin de memnun edilmesi gerekiyordu. Nihayet bütün kabilenin nesi varsa ortaya dökülerek ağırlığın ödenmesi kararlaştırıldı. Bu arada istemedikleri halde bütün kız ve kadınlar saçlarını keserek ağırlığa eklediler ve durum prene bildirildi. Bu durum karşısında çok mütehassis olan prens: «Demek akrabalığımın sizin nazarınızda çok büyük bir yeri varmış» dedi. Sonra da getirilen bütün para ve mücevheratı iade ederek: «Beni iki defa mağlup ettiniz. Birincisi cesaretinizle, ikincisi ise cömertliğinizle.»

Ve Thameteler prensin hayır duaları arasında, büyük bir şaşkınlık ve sevinç içerisinde hediyeleriyle geri döndüler. Bu olay Kafkas Prens (Pşi) lerinin halkla olan münasebetlerini, onlara karşı sevgi ve cömertliklerini anlatması bakımından büyük önem taşır.

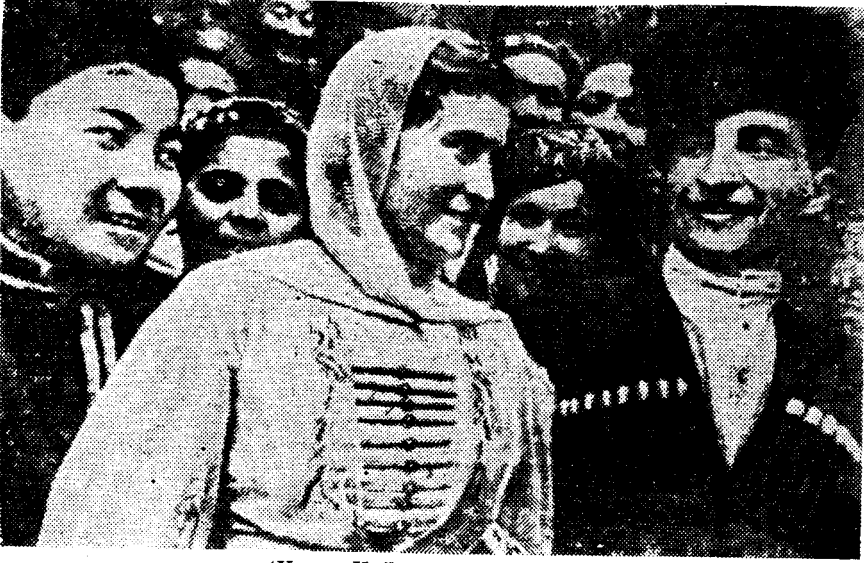
KAFKAS KADINI

Komplike olan evlenme törenlerinin sosyal yönden ve moral bakımından toplum üzerinde olağan üstü etkileri bir gerçektir. Evlenmenin çeşitli zorlukları sebebiyle kız ve erkek kaçmaya veya kaçırılmaya zorlanmaktadır. Bu şekilde evlenen çiftler iyi ve kötü zamanlarında birbirlerinin yanında olmak zorunludur. Bu zorunluk evliliğin bozulmayacak bir şekilde sıkı bağlarla bağlanmasını gerektirmiştir. Ailesinin rızası dışında kaçmak suretiyle evlenen bir kızın başına gelebilecek çeşitli hallerden dolayı kızın ailesi hiçbir şekilde kendilerini sorumlu görmeyiz: Burada bütün sorumluluğu kız kendisi yüklenmiş olduğundan evliliğini başarıyla devam ettirmek zorunludur.

Kocası da bunu iyi bildiğinden karısına bütün gücüyle yardım eder. Çünkü karısı ona karşı olan aşkı uğruna arkadaşlarını, ailesini terketmiş onun aile ve yakınlarını kendi öz ailesi olarak kabul etmiştir. Karı, koca aralarında çıkması muhtemel herhangi bir anlaşmazlıkta bu durumu göz önünde tutar, kızın ailesi tarafından ayıplanacaklarını hiçbir zaman akıldan çıkarmazlar.

Gelin yeni evinde sevgi ve nezakete karşılanır. Çünkü o büyük bir fedakârlık göstermiş sevgisi uğrunda ailesini terketmiştir. Kocası taraftarları da gelinlerine öz kızlarıymış gibi bakar, her iki taraf birbirlerini incitmemek için azami gayret sarfederler.

Yeni evliler yerleşir yerleşmez gelin annesinin öğrettiği şekilde kendine

(Kuzey Kafkasyada Bir Düğün)

düşen sorumluluğu yüklenir. O andan itibaren kocasının ve kendisinin ihtiyacı olan şeyleri yapmaya başlar. Bu arada günlük giyeceklerini yün, ipek ve pamukluları örmeğe ve dokumağa başlar. Yastık, minder, çarşaf ve halı gibi şeyler bunlar arasındadır. Ayrıca çeşitli nakışlarla bunları süsler. Özel derilerden kalpak, yapar, kocasının ayakkabısının tabanını hazırlar.

Kızlar evlenmeden önce, daha kendi evlerindeyken her çeşit yemek pişirmeği, yağ çıkarıp peynir yapmayı, et kurutmayı annelerinden öğrenmişlerdir. Savaş zamanlarında hazırlanan özel bir yemek uzun zaman tazeliğini koruyabilen ve besleyici (kalorisi fazla) özelliği büyük olan cinstendir. Bu yemek süt, bal ve hamur karışımıyla meydana getirilir.

Kadın aynı zamanda tutumlu olmak zorunluluğundadır. Evdeki ocak; ısıtmak, yemek pişirmek, kurutmak gibi çeşitli amaçlarda kullanılır.

Bütün bu işlerden ayrı olarak kadın toplumunda süregelen gelenek ve alışkanlıklara göre çocuklarını yetiştirmekle sorumludur. Onun ailesinden göreceği saygı ve sevgi biraz da çocuklarına karşı gösterdiği davranışa bağlıdır. Bu sorumluluk gözönünde bulundurularak Kafkaslı kız küçüklüğündenberi dikkatle yetiştirilir. O, bir genç kız olarak iyi duyguları ve terbiyesiyle; bir genç kadın olarak da evinde tam bir serbestlik içinde, ev işlerini istediği şekilde takiple bıraktığı derin izlenimlerin etkisi altında genç erkek tarafından daima arandı. Kendisine karşı sevgi ve saygıdan başka birşey düşünmeğen bir kayın validesi olduğu ona hatırlatıldı. Bu durum hernekadar kayın valideler hakkında işitilen hikâyelerle tezat teşkil eder gibi görünüyorsa da Kafkaslılar arasında bunun dışında pekaz istisnalara rastlanmıştır.

(DEVAMI VAR)

1748 senesinde Çeçenistanın Merkezi Grozni civarındaki ALDİ köyünde Orta halli, Müslüman ve dindar bir ailenin bir Erkek çocuğu dünyaya gelmiş ve Uşurma adı verilmişti.

Küçük Uşurma okuma çağına gelince, köyündeki medresede tahsile başlamış, kuranı öğrenmiş ve zamanla Arapçayı ilerleterek Kuranın manasını anlamaya çalışıyordu.

O devirde Kafkasyada islâmiyetin en koyu merkezi ve Din Alimlerinin bulunduğu bölge, Dağıstan olduğundan Uşurma din alanında tahsilini derinleştirmek için Dağıstana gitti. Arapçasını ve dini bilgisini takviye ederek Memleketine döndükten sonra köyünün imamı oldu. Kuranın gerçek mânasını anlamaya başladığı andan itibaren, Peygamberin sağlığında, İslâm Dininin yayılması esnasında cereyan eden olaylar ve İslâm mücahitlerinin hayatı Uşurmayı çok sarmıştı.

Yaradılış bakımından Uşurma Cesur, Zeki, Çalışkan, aydın, hitabet kudretine sahip bir şahsiyetti. Camilerde yaptığı vaizlerde kısa zamanda kendisini halka tanıttı ve sevdi. Kitleyi belirli bir istikamete yöneltmek ihtiyacını duymağa başlamıştı.

Vaizlerinde, kafkasyayı istilaya hazırlanan Ruslara karşı Milletini hazırlamakta büyük çaba sarf ediyordu.

Rus istilasının başlayacağı duyulunca Millet kendisini tam bir güvenle İmam ve reis seçti ve Şeyh Mansur ünvanını aldı.

O tarihlerde (İmamet) yalnız dini bir lakap değil, aynı zamanda şef, reis manasını taşıyordu. Bu suretle Kafkas kavimleri arasında Din ve tarikat esaslarına dayanan kuvvetli bir birlik vücuda getirmeye çalışan Uşurma bu birliği, coğrafi birlik, kader birliği şeklinde kıymetlendiriyordu.

Şeyh Mansurun etrafında başlangıçta Çeçen ve İnguşlar toplanmışlardı. Sonralar bölgede ismi yayılarak Dağıstan ve Kabartaydaki beyler de onu desteklemeye başladılar. Bu hususu «16-19 Asırlarda Rusların Kafkasyadaki Siyaseti» adlı eserinde (N. A. Simirnof S. 139) açıklamaktadır.

Avarların reisi olan UMMUHAN Şeyh Mansura gönderdiği mektupta hediyelerle kendisini görmeye geleceğini ve bütün Müslümanların birleşmesi lüzumunu bildiriyordu. Keza küçük Kabartayda DOLA'ya ait olan köylerde Özden VIORDA'da Şeyh Mansurla birleşmeye hazır olduğunu bildiriyordu.

Ruslar Kafkasyayı istilâ gayesini gerçekleştirmek için ilk adım olarak batıdan doğuya doğru STAVROPOL-GİYORGİYEFSKİ-MOZDOK-KIZLAR hattını elde ederek şeklen bir çember hattı kurmuşlardı ve buraları müstahkem mevki haline getirmişlerdi. Bundan dolayı Mansurun ilk taarruzu kızlar kalesine yönetildi. Kızlar bölgesi tahkimli olduğundan çevresi tahrir edildi ve Ruslara zayıf verdirilerek bir çok ganaim ve esir alınarak geri çekilindi.

Rusların karşı hareketi bekleniyordu. Bu durum karşısında Şeyh Mansur yayınladığı bildiride:

«Esirgeyen, bağışlayan Ulu Tanrının adı ile başlıyorum ki: Allah bize, düşmanlara karşı gücümüzün yettiği kadar bütün kuvvetlerle hazırlık yapınız diye emrediyor. Dağıstanlıları ve bütün müslümanları cinhada davet ediyorum.

Ayrıca Rus düşmanlığını aşılacak için...

Hasta olursanız Rus doktorlarına muayene ve tedavi olmayınız, belki bir gün Rus ile dost olursunuz.

Rus eseri olan her şey ve Rusun tavır ve hareketlerine uygun her vasıf haramdır...» diyordu.

Şeyh Mansur

Bu beyanname üzerine cihat için toplananların sayısı 10.000 ni bulmuştu.

Kafkasyada Mansurun etrafında dini kiske altında kuvvetli bir milliyetçi gurubun teşekkül etmekte olduğunu anlayan; Kırım ve Gürcistanda olduğu gibi kaleyi içerden zapt etmenin mümkün olmadığını ve silâhla harekate başlamanın lüzumuna inanan Ruslar savaş hazırlığına giriştiler.

Diğer taraftan Şeyh Mansurun ismi yalnız Kafkas hudutları içinde kalmayıp dünyaya yayılmaya başladı. Osmanlılar, bilhassa Ferah Ali Paşa kanalile haberdar oldukları Mansurun durumunu tetkik için resmi şahsiyetleri müşahit olarak göndermişler, ayrıca Antep talemasından Seyit Halil efendi adında bir zat da 200 talebesiyle Mansura iltihak etmişti.

Ayrıca dini ve siyasi ilimlerde isim yapmış Şirvanlı Mehmet Rıza da Mansurun yanına gelmişti. Mansurun, Rüyasında Peggamberden Cihat için emir aldığı da halk arasında söylenmeye başlanmıştı.

Şeyh Mansurun dini önderlik ettiği bu mücadelenin gerçek manâsı Rus istilâsına karşı Kafkas milletlerinin bir ölüm, dirim savaşına hazırlanmaları zorunluğunda olduklarını ortaya koymıştır.

1785 yılında Kırım'da Çarın naibi, aynı zamanda 2. ci Katerinanın gözdesi olan Prens Potemkinin amcazadesi General Potekini Mansurun tedibi için bir askeri harekate girişmeğe memur edilmişti.

Bu maksatla Albay PİYERİ kumandasında :

Bir Piyade Alayı (Astragan Alayı)

Bir Suvari Alayı, Bir tabur avcı asker

22 top-dan mürekkep bir müfreze Çeçenistan istikametinde bir keşif taarruzu tertipleyerek harekâta başladı. Çeçenistan istikametinde esaslı bir mukavemete uğramadan sunja vadisine vardı ve hattâ Aldi köyüne kadar ilerledi. Bilâhara Mansur Rus kuvvetlerinin gerisinde Sunja Nehri geçitlerini tutarak düşmanı çenber içine aldı, bu çenberden kurtulmak için Rusların yaptığı çabalamalar bir netice vermedi, Kumandan Albay Piyeride dahil olmak üzere 8 subay ve kuvvetin büyük kısmı imha edildi. Ayrıca 200 esir ve 2 top ele geçirildi.

Mansurun bu muvafakiyeti Rus prestijini kırdığı gibi bütün dağlıları da harekâta geçirdi.

Daha evvelce bir kısmı Rus hâkimiyetine girmiş olan Kabartaylarda bu muvaffakiyet üzerine harekete geçtiler ve tekmlil dağlılar Şeyh Mansuru filen reis tanıdılar. Mansur bu fırsattan faydalanarak her tarafa gönderdiği adamları vasıtasile irtibat sağladı ve kısa zamanda etrafında Dağıstandan, Kubandan, Kabartaydan mücahitler toplamayı başarabildi. Bu suretle ilk defa olarak Şimali Kafkas milletleri arasında bir millî birlik tesis edilmiş oldu

Bundan sonra Mansur topladığı 15.000 kişilik bir kuvvetle tekmlil cephede Rusları tazyike başladı, Temmuz/1785 de küçük Kabartaya geçerek onların prensi DOLE ile birleşti. Bu esnada Kuban çerkezleri de Kabartaylarla birlikte Ruslara hücumla başlamışlardı. Bu arada kazak köyleriyle, Özellikle Kostantinogorsk, Nino ve Georfiyevsk şehirlerine baskınlar yapılyordu. Ruslar, Kazak ve Ermenilerin yardımını sağlamalarına rağmen bu taarruzlar karşısında tutunamamış, ayrıca Kumuk prensi Çapalof, da Şeyh Mansura iltihak etmişti.

Mansurun Kızlar Kalesine yaptığı ikinci taarruzda ise kalenin çok kuvvetli bir şekilde tahkim edilmiş olması sebebiyle kale zaptedilememiş, ancak çevresi tamamen tahrip edilerek pekçok da ganaim alınarak geri dönülmüştür.

Ruslar Mansurun bu taarruzlarından yılmış, buna birson vermek amacıyla da 30 Ekim 1785 tarihinde genel bir taarruza girişmişlerdir. Çeşitli birliklerden kurulu ve Albay Nagel komutasındaki büyük bir Rus kuvveti Mansurun Kabartay bölgesine geçerek onlarla irtibat kurmasını engellemek amacıyla harekete geçti. Kabartay ve İnguş hudutlarında çarpışmalar oldu. Alb. Negal kuvvetleri bu çarpışmada çekilmeye mecbur oldular. 2/Kasım/1785 de Şeyh Mansur kuvvetleri tekrar Nagel müfrezesine hücum ettiler. Sağ kanatda Prens DOLE kumandasında Kabartay yiğitleri, ortada kumuklar, bizzat kendi komutası altında bulunan ve ana kuvveti teşkil eden Çeçenler de sol kanattan bu harekâta iştirak ediyorlardı. Sonunda Nagel kuvvetleri taarruzlara dayanamayarak Mozdok istikametine çekilmeye mecbur kaldı. Bu ikinci büyük darbe üzerine II. KATERİNA 1786 senesi başında Kafkasyada Çar naipliği ihdas etti ve evvelce Kafkas cephesi kumandanı olan General POTEKİN'i bu göreve getirdi.

Bu cephedeki Ordu birlikleri takviye edilerek O yıl sükûnetle geçti. Mevzii taarruzlarla prens Dole kuvvetleri ve Kumuklar Rus hâkimiyetine geçti ve bu suretle Mansurun doğu güney cephesi tehlikeye düştü.

1787 senesinde Şeyh Mansur çerkes prensi Gazi Giray'ın yardımı ile Kuban bölgesinde tekrar harekâta başlamıştı.

Bu tarihlerde Osmanlı-Rus seferi başlamıştı. Anapada bulunan Osmanlı Paşası Ferah Ali Paşa Şeyh Mansuru Anapaya davet etmiş ve Türklerin Mansur kuvvetlerine silâh, top ve cephaneye yardımında bulunacaklarını vaat etmişti. Ferah Ali Paşanın bu maksadı sağlamak için İstanbulla özel olarak gönderdiği eşhas vasıtasile yaptığı müracaatlar ise muhtemelen Ali Paşayı çekemeyen bazı devlet büyükleri tarafından oyalandı.

Kuban bölgesinde Mansurun hâkimiyeti artmaya başlamıştı. Kafkas naipliği tesis edildikten sonra biri Kafkas, diğeri Kubanda olmak üzere iki Askeri kumandanlık teşkil edilerek emir ve kumanda bölümü yapıldı ve bölgelere birer kolordu tahsis edildi.

Kafkas Bölgesi Askeri kumandanlığına General Potemkin,

Kuban Bölgesi kumandanlığına da General TEKELLİ tayin edildi.

Bu sıralarda Şeyh Mansur Kubandan çeşitli istikametlere mahdut hedefli taarruzlara devam ediyordu bunlar: Ekatarinograd, Stavropol, Krasnodar ve Giyorgiyevsk şehirleriydi.

Çarıçe Katerina bir taraftan askeri harekate hazırlanırken diğertaraftan da gözdesi Prens Potemkin kanalıyla Kuban Bölgesindeki Kabartaylara baskıda bulunuyordu. Onlara Şeyh Mansurdan ayrılmalarını tavsiye ederek milli birliği bozmağı tasarlıyor, kendi taraflarına geçmeleri halinde dini istiklâllerinin, gele nek ve göreneklerinin korunacağına, ayrıca Katerina huzurunda kalpak çıkarmamak yetkisinin tanınacağını vaadediyordu. Bu amaçla da Kabartay beylerine rütbe, nişan ve hediyeler gönderiyordu. Bütün bu hususlar 1886 yılında Dobrovin tarafından yazılan «Kafkasyada Rus Hâkimiyeti» adlı kitapta detaylı olarak açıklanmıştır. 20/Eylül 1787 de Kafkas Kumandanı General POTEKİN Şeyh Mansurun Kuban gerisinde, URUP-LABA arasındaki bölgede, 8000 mevcutla toplanmakta olduğunu Rus kaynaklarından haber almıştı. Bunun üzerine 7988 Er ve 35 toptan müteşekkil bir kuvvetle Kuban nehrini geçerek taarruza başladı isede Ok, yay ve basit tüfekler, kılıç ve kamalarla teslih edilmiş çerkeslerin mukavemet ve taarruzları ile karşılaştı. Baskın şeklinde yapılan Kafkaslıların ta arruzları karşısında bozguna uğrayarak çekilmeye mecbur oldu. Çerkeslerin bir müddet takibi devam etmiştir.

Bu bozgun üzerine POTEKİN görevinden alınmış, ekim ayında da Kuban Kumandanı General TEKELLİ Kafkas ve Kuban Kuvvetlerinin emir ve kumandanlığına getirilmiştir.

Potemkinin yerine Baron Rozen tayin edildi.

Çar naiibi olan Prens Potemkinin emrile General TEKELLİ Kubana geçerek taarruza başladı. Prensten alınan emir kati idi.

Kafkasyalıların mukavemeti, her türlü silah kullanarak kırılacak, köyler tahrip edilecek, yakılacak, ve bir daha Ruslara baş kaldıramayacak duruma gelinceye kadar Rus kuvvetleri orada kalacaktı...

General TEKELLİ kuvvetleriyle Büyük Zelencük-Urup nehirleri arasında Şeyh Mansurun kuvvetleriyle bir kaç defa şiddetli çarpışmalar yapmış isede bir netice elde edemeyip geri çekilmek zorunda kalmıştır. (yıl 1787).

Mansur bu sıralarda Kırım ve Volga-Kazan Tatarlarının Ruslara karşı ayak aldırılması için temsilciler göndermişti. Gönderdiği mesajda halk mukaddes cihada davet ediliyordu. Üç gün Oruç tutulacak, Kurbanlar kesilecek camilerde dualar okunacak ve efkari umumiye Rus düşmanlığına hazırlanacaktı. Volga Tatarlarından bir netice elde edilemedi; çünkü Tatarların başında bulunan Mehmet Can isminde bir müftü Rusların teşvikiyle Şeyh Mansuru kendini yalnız peygamber ilân eden bir insan olarak halka tanıtmıştı. Kırım Tatarları ise - Kırım Ruslar tarafından işgalî üzerine dörsene evvel mevcutlarının dörtte üçü Türkiyeye hicret etmiş olduğundan - bir mevcudiyet gösterecek durumda değildi.

1788 de Türk-Rus muharebeleri ceryan ederken cepheledeki Türk kuvvetlerini kendi üzerlerine çekmek amacıyla Gn. Tekelli Kafkas kuvvetleri üzerinden ve Anapa istikametinde taarruz emrini almıştı. Ruslar 13/Ekimde Zan boğazını geçerek Anapaya yaklaştı. Fakat çerkeslerin baskın tarzındaki taarruzları ve

Türk mukavemeti karşısında bir netice alamadan üstüne döndü. Bu başarısızlığından dolayı TEKELLİ görevinden alınıp Rus Ordularının emir ve kumandası General BİBİKOF'a tevdi edildi. 1789'da General Bibikof aynı harekate devam kararını görüyoruz. Bu defa seyyar durumda bulunan ve baskın şeklinde yapılan çerkes hücumları karşısında bu da muvaffak olamadı ağır zayıt ve esir vermekle kalmayıp askerinin isyan etmesine sebep oldu. Askerler binek atlarını dahi bırakarak, ayakları çıplak, üstü başı yırtık ve perişan bir şekilde üstlerine dönebildiler. Bu bozgun üzerindedir ki general Bibikof görevinden alınarak mahkeme verilmiştir.

Osmanlılarla Ruslar arasında muharebeler devam etmekte iken Mansur kuvvetlerinin Anapa istikametine karşı Rusların yaptığı taarruzları büyük bir cesaretle tart emelleri Osmanlı ordusu hesabına büyük bir yardım sağlamıştı. Kafkaslılar Osmanlılardan fiili yardım istediler, bu suretle belkide Rusları Kafkasyadan büsbütün çıkartmaya muvaffak olacaktı. Ferah Ali Paşanın müteaddit müracaatlarına rağmen yapılmayan bu yardım nihayet geçte olsa tahakkuk etti. Battal Paşa kumandasında 30.000 kişilik bir Osmanlı ordusu Karadeniz sahillerinde TSEMEZ mıntikasına çıkarıldı. Kafkas kuvvetleriyle yapılacak müşterek bir hareketle Rusları Kafkasyadan atmak ve Gürcistana hâkim olarak bir taraftanda Tatar kuvvetleriyle irtibat kurarak Kırımı kurtarmak ve Altın Ordu devletini yeniden ihya etmek düşüncesi bu yardımın yapılmasına amil olmuştur.

Battal Paşa kuvvetlerinin hareketi şu bakımdan muvaffak olmadı:

1. Battal Paşa böyle enerjik hareketi idare edecek kudrette bir insan değildi.

2. Osmanlı birliklerinin toplarının taşınması için gerekli taşıt araçlarından yoksun oldukları, (Bu gerekçe üzerine Çerkesler 4 saat içerisinde 950 araba ve pekçok at temin ettikleri halde) ileri sürülmüştür.

3. Sarayın devamlı ısrarlarına rağmen harekate isteksiz ve çok ağır başlanmıştı.

4. Kafkas süvari kuvvetlerini zayıf telâkki ederek Rus ordusu karşısındaki kıymetlerini taktir edemediğinden müşterek hareketi ayarlamadı.

5. Hattâ Battal Paşanın Ruslar karşısında çekilebilmesi dahi ancak oynak çete muharebeleri ve mevzii baskınlar yapan Kafkas kuvvetleri sayesinde sağlanabilmiştir.

6. Battal Paşanın Ruslara şahsen teslimide yukardaki fikirlerin dolruğu hakkında abir sonuç verir. Ve kuvvetinin mağlubiyetine sebep oldu.

Mansur kuvvetlerinin bu muvaffakiyetli muharebeleri her tarafta taktirle karşılanmış isede müsbet bir yardım görülmemiş yalnız Kabartaylardan Prens Canbolat taraftarları bunu tasvip etmiştir.

1790 senesi sonlarında Kafkas ordusu Baş kumandalığına General GUDOVIÇ tayin edilerek Ocak ayı sonunda vazifeye başladı. O zaman Anapada Battal Paşanın muavini olan Mustafa Paşa bulunuyordu. Rusların Karargâhı olan TEL MİŞBEK idi bu hareket için GÜDEVIÇİN plâni Kubandan Garbe ilerleyerek Karadeniz kıyılarına varmak ve bu kıyıları hâkim olmak kuvvetin büyük kısmını Kuban mıntikasına tahsis etmek Kafkasyanın diğer kısımlarını propaganda ve kuvvet baskısı altında tutmak.

Kuban mıntikasına tahsis edilen kuvvet:

15 Piyade Taburu

54 Süvari Bl. (bilhassa Kafkas Sv. birliklerine karşı)

2 Kazak alayı

50 Top ve 300 eğerci (avcı birliği)

(Devamı Var)

ANKARA K. KAFKAS KÜLTÜR DERNEĞİ'NİN ÇALIŞMALARI HAKKINDA

İlk defa 1961 yılı Aralık ayında Ankarada kurulmuş bulunan derneğimizin kuruluşundan bu yana dört sene geçmiş bulunmaktadır. Derneğimizin kuruluş ve amaçları hakkında dergimizin I. ci sayısında etraflı bilgi verilmiştir.

Bu süre zarfında dergimizde dört yönetim kurulu görev almış ve altı gece tertiplenmiştir. Yönetim kurullarının yanı sıra birçok genç arkadaşımız ağabeylerine büyük yardımlarda bulunmuş ve fôlklör ekibi şu ana kadar yüzden fazla kız ve erkek eleman yetiştirmiştir. Ayrıca diğer bölgelerde kurulan Kafkas derneklerine yardım ve onların çalışmalarını desteklemek amacıyla geziler tertiplenerek kalkınmalarına büyük yardımlarda bulunulmuştur. Bu arada birçok Kuzey Kafkas köylerinde fôlklör gösterileri düzenlenmiştir.

Şu anda görev süresini tamamlamış bulunan yönetim kurulumuz yetkilerini yeni yönetim kuruluna devretmek üzere hazırlıklarını tamamlamaktadır. Yönetim kurulumuz iş başında kaldığı bir yıllık sürede çalışmalarının bilânçosunu genel kurula arzedecektir. Bu arada 7000 kûsür lirayla aldığı dernek bütçesini 20.000 liraya yaklaştırmış, ayrıca bütün fôlklör ekibinn milli kıyafetlerini baştan aşağı yenilemek suretiyle derneğe en büyük hizmette bulunmuştur. Derneğin kuruluşundan bu yana yönetim kurulunda olsun, olmasın görev alan ve yılmadan bütün güçleri ile çalışan dernek başkanı İzzet Aydemir ile ekip hocası Elbruz Gaytaoğlu beylerin bu hareketlerinin bütün hemşerilerimize örnek olması temennisinde bulunuruz. Genel Kurulun yeniden toplanacağı şu sırada üyelerimizin yönetim kurulu seçiminde titiz davranmalarını, bilhassa tavsiye ederiz. Derneğin kuruluş ve çalışmalarında büyük çaba göstermiş arkadaşlarımız yönetim kurulunda görev alsın, almasın bundan önce olduğu gibi bundan sonra ki çalışmalarda da derneği denetlemeğe devam edeceklerdir. Derneğin amaçları dışında hiçbir çalışmada bulunulmasına, kişisel çıkarlara asla meydan verilmeyecektir. Çünkü denemeler bize anlatmıştır ki hazır meydana getirilmiş emekten cömertçe faydalanmak çok kolay, fakat dağılan kuvvetleri toparlamak çok güçtür. Bize bu hususlarda endişelerini izhar eden hemşerilerimiz tasalanmasınlar.

Artık güç devre aşılmıştır ve bundan sonra da kervan güvenilir ellerle yürütülecektir.

Kafkas Milletleri

(Geçen Sayıdan Devam)

II

Yazan: Mahmut KUSKO

KAFKASYA'NIN ETNO—LENGÜSTİK TERKİBİ

Kafkasya'nın nüfusu milliyet ve dil bakımından çok çeşitlidir. Burada 50 den fazla müstakil dil kullanan milletler mevcut olup, şu üç büyük dil familyasına bağlıdır: Kafkas, Hint-Avrupa ve Altay. Bütün bu dil familyaları Kuzey ve Güney Kafkasya'ya yayılmıştır.

I. Kafkas dil familyasına bağlı olanlar:

Kafkas dil familyası şu dört ana dallara bölünüyor:

- a) Kuzey Batı bölgesi (Adige-Abhazça)
- b) Merkez bölgesi (Nahça-Veynahça)
- c) Kuzey Doğu bölgesi (Dağıstanca)
- d) Güney bölgesi (Kartvelça veya İberiyaça)

I. Adige-Abhaz dilleri dalı: Batı Kafkasya halkının çoğu Adige-Abhaz dilinde konuşurlar. Bu dili Kabartay, Adige, Çerkes, Abhaz ve Abaza milletleri konuşmakta olup hepsi kendi dillerine Adigabze derler. Adige-Abhaz dilleri dalında konuşanların kendilerin verdikleri isim Adige ve Rusların verdikleri isim ise Çerkesdir. Adigeler ayrıca; Bjedug, Şapsug, Abzakh, Çemguy, Besney gibi birçok kabilelere bölünmekte iseler de dillerinde bulunan çok az bir lehçe farkından başka göze çarpan ayrılıkları yoktur. Adige, Çerkes, Kabartay dilleri hemen hemen birbirinden farksızdır. Bunların dillerinde birbirine uymayan bir çok kelimeye rastlanmakta ise de bu kelimeler tetkik edildiği zaman kökünün aynı olduğu anlaşılır. Abhaz-Abaza dilleri de birbirinden farksız denecek kadar benzer olmasına rağmen her iki milletin Edebiyat dilleri ayrıdır. Aynı dil dalında konuşan Abhaz ve Abazalar diğer üç milletin yani Adige, Çerkes ve Kabartay dillerinden farklı bir dil konuşurlar. Gerçi Kafkasya'da Çerkes ve Abazaların hudut bölgelerinde yaşayanları her iki dili konuşurlar.

Kabartaylar: Adige - Abhaz dilleri dalında konuşanlardan sırası ile en kalabalık bir millettir. Nüfusu 204 (1) bin kişidir. Kabartayların halen yaşadıkları yurt Kabardin - Balkar Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olup, bundan başka küçük bir topluluk da Adige Muhtar Eyaletinin (Koşehabl) bölgesi ve Şimali-Osetya Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyetine bağlı (Mozdak) bölgesinde de yaşar.

Adigeler: Nüfusu 80 bin kişi olup yaşadıkları yer Adige Muhtar Eyaletidir. Tuapse ve Anapa civarlarında, Lazarovsk, Uspensk bölgelerinde ve Karaçay-Çerkes Muhtar Eyaletindeki birkaç köy mevcuttur. Armavir şehrinde oturan ve Ermeni aslından olanlar Adige dilini esas ana dilleri gibi kullanırlar. Umumî göçten çok evvel bu bölgede yaşayan Adigeler arasında azınlık halinde yaşayan Ermeniler, Adige dili tesiri altında kaldıklarından halen Adige dilinde konuşmaktadırlar. Türkiye, Suriye, Ürdün, Irak, Filistin ve Yugoslavya'da da yaşayan Adigeler çaktır.

«NARODI KAVKAZA» adlı kitabın 200. sahifesinde: köylerde oturanlar hariç, yalnız Türk şehirlerinde 130 bin Adigenin yaşamakta olduğu kaydedilmektedir.

Abhazlar: Abhazların nüfusu 74 bin kişi kadar olup, topluca Abhaz Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinde yaşamaktadırlar. Pek yakın hudut komşuları olan Gürcülerin dillerinin tesiri altında kalmışlardır. Abhazça dili, Abaza diline çok yakındır.

Çerkesler: Çerkeslerin nüfusu 30 bin kişi kadar olup topluca Karaçay-Çerkes Muhtar Eyaletinde yaşamaktadırlar.

Abazalar : Abazaların nüfusu 20 binin üstünde olup en çok Karaçay-Çerkes Muhtar Eyaletinin şu 16 köyünde yaşamaktadırlar: Arpaçay, Malo - Abazinsk, Abazo - Habl, Novo - Kuvinsk, Staro - Kuvinsk, Taponta, Abazakt, Psij, Pseuça-Dahe, Karapazo, Elburgan, Kubina, İndjicukun, Köydan, Krasnovostoçnoye ve Kızıl-Pogun. Bunlardan başka dağınık bir vaziyette Adige Muhtar Eyaletinde bir miktar Abaza mevcuttur.

2. Nahçe veya Veynah dilleri dalı. Bu dil dalında Çeçen-İnguş milletleri konuşur. Çeçenlerin sayısı 418 bin ve İnguşlerin ise 160 bin kadar olup, her iki milletin dilleri birbirine çok benzemektedir. Çeçenler, Çeçen-İnguş Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin orta ve doğu kısmında, İnguşlar ise doğusunda ve az bir miktarı da Kuzey-Osetya'da oturmaktadırlar. Nahçe veya Veynah dil dalına bağlı Batsbiyeler Gürcü dilinin tesiri altında kaldıklarından Edebiyat dilleri Gürcücedir.

3. Dağıstan dilleri dalı. Dağıstan Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti halkının büyük bir çoğunluğu Dağıstan dilleri dalında konuşurlar. Bunların en kalabalık grupları sırasıyla şunlardır: Avarca konuşanlar 268 bin, Lakça konuşanlar 64 bin ve Darginçe konuşanlar 158 bindir. Güney Dağıstan bölgelerinde ve Azerbaycanın kuzeyinde Dağıstan dilleri dalında konuşan Lezgin grubu vardır. Dargince konuşanlara Kubacılar ile Kaytağlar da dahildir. Lezgiler grubuna Lezgilerden başka Tabansaran, Agul, Rutul ve Tsahurlar da girer. Bütün Lezgilerin sayısı 223 bin olup, bunlardan (109 bini) Dağıstanda ve (98 bini) Azerbaycanda yaşar. Dağıstan'da yaşayan Lezgilerin öz Edebiyat dilleri vardır. Kuzey-Doğu Azerbaycan Cumhuriyeti topraklarında yaşayan Lezgiler Azerbaycan Edebiyat dilini kullanırlar.

4. Kartvel veya İberiya dilleri dalı. Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyet nüfusunun 2 milyon 650 bini Gürcü olup Kartvel dili dalında konuşurlar. Gürcülerden başka Gürcistan topraklarında ve Türkiye hudutlarına yakın yerlerde Laz, Mergal ve Svanlar yaşamaktadır ve Edebiyat dilleri de Gürcücedir.

II. HİNT — AVRUPA DİL FAMILİYASI :

Kafkasya milletlerinden Ermeni, Osetin ve Kürtler bu dil familyasının İran grubuna mensupturlar. Güney Kafkasya milletlerden Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Türkiye'nin Kuzey - Doğu hudut komşusudur. Nüfusu 2 milyon 787 bin olup, bunlardan 2,5 milyonu Ermenistan hudutları dahilinde ve geri kalan kısmı ise Ermenistan hudutları dışında yaşamaktadırlar.

Kuzey ve Güney Osetya nüfuslarının toplamı 410 bin kadardır, ancak Güney - Osetya Muhtar Eyaleti Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetine bağlıdır.

Kafkasya'da yaşayan Kürtlerin sayısı 43 bin civarındadır. Belirli yurtları veya Muhtariyetleri yok ise de en çok buldukları yer Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan Cumhuriyetleridir.

III. Altay dili familyası:

Kafkas halkından bir grup Altay familyasına bağlı Türkçe konuşurlar. Bunlardan en kalabalık millet olan Azarbaycanlılar 2 milyon 229 bin olup Güney - Batı Oğuz gurubu Türk diline mensupturlar.

Kıpçak gurubu Türk diline mensup Kuzey Dağıstan'da 135 bin kişi Kumık, Karaçay-Balkar Muhtar Eyaletinde 81 bin Karaçay, 42 bin kadar Balkar, 5 bin Türkmen topluca bir yerde olmamakla beraber 60 bin kadar Tatar mevcut olup en çok Azerbaycan S.S. Cumhuriyeti topraklarında yaşamışlardır. Ayrıca Kıpçak gurubu Türk dili konuşan 41 bin Nogay mevcut ise de Kafkasyada belirli bir Muhtariyet bölgeleri yoktur. En çok Dağıstan'da Nogay çölü denilen Karanogay bölgesinde bir miktar olmak üzere, Çeçen - İnguş Muhtar S.S. Cumhuriyetinde ve Karaçay - Çerkes Eyaletinde de 7 köyde yaşarlar.

Sovyet Rusya'da Yenisiyuriye dilinde konuşan 22 bin Asurlu'nun tahminen yarısı Ermenistan ve Gürcüstan S.S. Cumhuriyetleri topraklarında yaşarlar. Kafkasya'da 70 bin kadar Musevî bulunmaktadır ve yaşadıkları bölge en çok Karadeniz sahil şehirleri ve Kranodar bölgesidir. Buldukları bölgedeki milletlerin dillerinin tesiri altında kaldıklarından başta Rusça olmak üzere muhtelif dilleri konuşurlar.

Bütün Sovyet Rusya'da 310 bin Yunanlı yaşamakta ve bunlardan üçte biri (100 binden fazla bir kısmı) Kafkasyada: Gürcüstan, Abhaz Muhtar S.S. Cumhuriyetinin başkenti - Suhum, Krasnodar ve Stavropolsk bölgelerindedir. Çoğu Pontusça lehçesinde ve bir kısmı da Yunan kelimeleriyle karışık olarak Türkçe konuşuyorlar. Bu Yunanlılardan bir kısmı XVII. diğer bir kısmı da XX. asrın başında Türkiye ve İran'dan göç etmişlerdir.

Kafkasya'da yaşayanlar arasında 300 bin Ukraynalı mevcuttur. Bunlardan 220 bini Kuzey ve 80 bini de Güney Kafkasyadadır.

Yukarıda adı geçen milletlerden başka. Kuzey Kafkasyada birkaç bin Koreli, dağınık bir vaziyette Beyazrus (Belorus), Romen, Moldav, Leh, Alman, Macar, Estonyalı, Litüanyalı, Fin v.s. milletler yaşamaktadır.

(Devamı Var)

- (1) : Sovyetlerin Rusyada yaşayan gayri Rus unsurların nüfuslarını kasten az gösterdiklerini gözden uzak tutmamalıdır. (Dergi Yazı Kurulu)
- Not : Gelecek sayımızda, **ÇOK ESKİ TARİHTE KAFKAS MİLLETLERİ VE MEDENİYETLERİ, KAFKAS MİLLETLERİ HAKKINDA ÇOK ESKİ TARİHİ BİLGİ VE KAFKASYADA DİN** ele alınacaktır.

UNUTAMIYACAĞIMIZ GÜNLER

- 4.3.1936 MISIRDAKİ ÇERKES KARDEŞLİK DERNEĞİ BAŞKANI ABDÜLHAMİT HUŞTUKO VEFAT ETTİ.
- 6.3.1920 KUZEY KAFKASYALI YAZAR ÖMER SEYFETTİN (HATKO) VEFAT ETTİ.
- 17.3.1944 ALBAY SÜLEYMAN İZZET TSEY VEFAT ETTİ.
- 18.3.1921 KUZEY KAFKASYA BOLŞEVİKLER TARAFINDAN İSTİLÂ EDİLDİ.
- 20.3.1896 KUZEY KAFKASYALI RESSAM HALİL BEKMUSSAYESUL DOĞDU.
- 24.3.1941 PROFESSÖR AZİZ MEKER VEFAT ETTİ.
- 25.3.1382 MISIR ÇERKES DEVLETİ KURULDU.
- 26.3.1961 AHMET NEBİ MAGOMA ALMANYADA VEFAT ETTİ.
- 1.4.1906 KUZEY KAFKASYALI MİLLÎ ŞÂİR KOSTA HETAGKATİ VEFAT ETTİ.
- 4.4.1922 TARİHÇİ MET İZZET (ÇUNATUKA) VEFAT ETTİ.
- 13.4.1794 ŞEYH MANSUR RUSYADA ESARETTE ÖLDÜ.
- 16.4.1963 ALİ HAN KANTEMİR MÜNIHTE VEFAT ETTİ.
- 18.4.1931 MÜŞİR FUAT PAŞA (TKHUGA) VEFAT ETTİ.
- 24.4.1852 HACI MURAT ŞEHİT EDİLDİ.

HACI MURAT HAKKINDA

Yazan: Mahmut KUSKO

Dağıstanın Avar bölgesinin Rus idaresine geçmesinden az sonra Rus hizmetinde bulunan Mihtuli Ahmet Han, Hanlığa tâyin edilmişti. O devirde Şeyh Şamil'in değerli komutanlarından İmam Hamzatın şahsi hüsumet ve intikam sebebiyle öldürülmesinden ötürü taltif edilen Hacı Murad'da teğmen rütbesi ile M. Ahmet Hanın muavinliğine verilmişti. Bilâhare yapılan ihbar üzerine Ş. Şamil ile gizli haberleşmelerinden şüpelenen Ruslar, Hacı Murad'ı tevkif etmişler; ellerini bağlatarak bir muhafız kıtası ile yaya olarak Temir Han Şura'ya sevk etmek üzere yola çıkmışlardı. Bu hareket; izzeti nefsi ile mağrur, asil dağlıya büyük hakaret idi. Yolda Hacı Murad kendisini uçuruma atmış ve muhafızlarından birini de birlikte sürüklemişti. Mucize kabilinden Hacı Murad kurtuldu, sürüklediği nefer de derhal ölmüştü. H. Muradın sağ kalmasını mümkün görmeyen askerler onu aramağa bile lüzüm hissetmemişlerdi. Hacı Murad'ın kolları, ayakları kaburgaları, kırılmış, başından da yaralanmıştı. Bu olayı uzaktan gören bir çoban Moksoh köyü halkına haber vermiş, köy halkı da onu saklandığı yerde tedavi etmiş ve iyileştirmişti. Kısa bir müddet sonra H. Murad o ana kadar muhalifi olan Ş. Şamile şöyle bir mektup göndermişti: «Hunzah muharebesinde kahramanlığımı anlamıştınız. Şimdi birlikte savaşarak kahramanlığımı daha yakından görmek istemezsiniz?» Ş. Şamil, Avaristan'da çok nüfuzlu olan H. Murad'ın teklifini derhal kabul etmişti. Hacı Murad Önder Şamil'in yanına geldiği zaman, ona büyük itimadını bildirerek kendisini birinci sınıf Naib (kumandan) tâyin etmiş ve bütün Avaristan halkı Ş. Şamil tarafına geçmişti. Bunun neticesi olarak Ruslar Dağıstanın zaptı ve istilâsından yıllarca uzak kalmışlardı. Avaristan Rusların eline geçtikten sonra dahi H. Murad zamanın en tanınmış partizanlarından biri idi. Ruslara karşı yaptığı cesaretle ani baskınlarla korku ve dehşet yaratmıştı. H. Murad birkaç arkadaşıyla, garnizonunda 25000 asker bulunan Temir Han şura'ya gece baskın yaparak Baş kumandan General Argutinskiy'i kaçırmak istemiş, fakat yanlışlıkla generalin sarayı sanarak fazla ışıklı bulunan hastaneye girmişti. Alarm haline giren 25 bin askerın takibine rağmen H. Murad kurtulmuştu.

Rus tarihçisi Zaharin (Kafkas ve Kahramanları) adlı eserinde H. Murad hakkında şöyle yazmıştı: «Avar Naibi H. Murad, kendi kişiliğinde hakiki kahramanlarda bulunması lâzım gelen bütün meziyetleri toplamıştı: Uzun boylu, çok, kuvvetli, güzel yüzlü, cesareti hudutsuz, atilgan, sonderece nişancı, fazla onurlu ve aynı derecede intikamcı. Hayatı inanılmıyacak maceralarla doludur.»

O, Avaristan tamamen Rus idaresine geçtikten sonra ve Kont Varontsov'un Kafkas Umumi Valiliği zamanında bazı şartlarla Ruslara teslim olmuştu. İkamete mecbur edildiği Şeki şehrinde bir müddet kaldıktan sonra esarete dayanamamış ve bir gezi esnasında muhafızlarıyla çarpışarak onları imha ettikten sonra dört arkadaşı ile kaçmağa muvafak olmuştu. Yakalanması için takibine gönderilen bir kaç yüz askerle 22 Nisan 1852 tarihinde yapılan çetin savaşlar sonunda önce silâhane isabetle silâhsız kalmış ve sonunda vurularak şehit olmuştur.

Bütün hemşehrilerimizin Kurban Bayramlarını
candan kutlar saadetler dileriz

KAFKASYA

Geceye katılan Folklor Ekibi Elemanları Yöneticileriyle
(Ortada dernek başkanı İzzet Aydemir, Sağda Ekip hocası Elbruz Gaytaoğlu)

ANKARA KUZEY KAFKASYA KÜLTÜR DERNEĞİNİN OLAĞAN ÜSTÜ BAŞARISI

Türkiye Millî Talebe Federasyonu, Türk Devrim Ocakları, Türk Kadınlar Birliği, Türkiye İzciler Birliği Cemiyeti, Türkiye Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Federasyonu, Dünya Federalistler Türk Derneği, Amatör Tiyatro Derneği ve Türkiye Ziraatçiler Cemiyeti'nin birleşmesinden meydana gelen TÜRKİYE MİLLÎ GENÇLİK TEŞKİLATI «T.M.G.T.» nin düzenlediği Türkiye Millî Folklor Festivali 27.Nisan.1965 gecesi Ankarada YAŞAR DOĞU kapalı spor salonunda yapıldı.

Bu geceyi çeşitli dernek ve kurumlarla, üniversitelerin folklor ekiplerine ilâveten Türkiye'nin en ünlü folklor ekipleri de katıldı. Bunlar arasında G. Antep, Erzurum, Ege, Silifke, Elâzığ, Dicle-Fırat ve Artvin folklor ekipleri programda yer aldılar. Ankara Kuzey Kafkasya Folklor Ekibimize de bu gecede müstesna bir yer ayrıldı ve ekibimiz gecenin SÜRPRİZ FOLKLÖR EKİBİ olarak ilân edildi. İki bin kişiye yakın kalabalık bir seyircinin izlediği gösteriler de kor diplomatik, millet vekilleri ve bazı bakanlar da hazır bulundu.

Programın ortasında piste çıkan folklor ekibimizin gösterisinden evvel Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneğinin kuruluşu ve amacı hakkında kısa bir konuş mayla programda yer alan Millî oyunlarımızdan «KUZEY KAFKASYA DÜĞÜN OYUNU» hakkında bilgi verildi. Yirmi dakika kadar süren folklor ekibimizin gösterisi baştan sona kadar seyircilerin hayranlık ve ayakta alkışlarıyla izlendi. Gösteri sonunda ekibimiz gecede hazır bulunan bütün ekipler ve federasyon temsilcileri tarafından tebrik edildi.

Dergimiz Kuzey Kafkasya Kültür Derneğimizin bu çok başarılı gösterisi karşısında millî kültürümüze çok büyük bir hizmette bulunan bütün folklor ekibi elemanlarına, bihassa gecede olağan üstü bir oyun çıkaran ekip hocası ve yönetim kurulu üyesi Elbruz Gaytaoğlu ile dernek başkanı İzzet Aydemir beylere teşekkürü bir borç bilir.

ESKİ ADİGE (ÇERKES) TARİHİ ÖZETİ

Yazan :

IV

Çeviren :

Şora Bekmirze NOGUMUKA

Dr. Vasfi GÜSAR

Adige (Çerkes) ülkelerinde bu günde mevcut olan kadim binalarla eserler ise birinci devreye dayanır. Yunan mimarı stiline inşa edilmiş olan ve haçları Yunan kiliselerinin haçlarına benzeyen bazı eski kilise kalıntıları hâlâ dağlarımızda mevcuttur. Bu kiliselerden biri KUBAN nehrinin yukarı mecrasında ve ikisi KUBAN ve TEBERDA nehirleri arasında bulunur. Bunların inşa malzemesi tuğladır. Son ikisinden birincisi (ŞUNE), ikincisi de KHASSE MİVE) olarak adlandırılır.

Bu adların tedkikinden anlaşılıyor ki ŞUNE kelimesi ŞU VUNE kelimesinin bozuntusu ve anlamı da (atlıların evi) dir. Aynı zamanda biliyoruz ki kazıcılar (hafriyatçılar) orada at torbaları, su içirmek için taş kurnalar ve atları ilgilendiren başka âlet ve araçlara rastlamışlardır.

Diğer ikincisi (Hâkimler meclisi kayası) anlamına gelen KHASSE MİVE dir. Hâkimlerin aynası de denen bu kaya evinin üstünde at nalı ve köpek ayağı nakşî göze çarpar. Kayada dar bir ağız şeklinde bir giriş yeri vardır. Rivayete göre bu kaya içindeki yer sanıklarla şüpheli olanların yemin ettirilmesinde kullanılır ki maznunlardan her biri bu dediğimiz ağızdan geçmeğe zorlanır. Mâsum olanın ne kadar toplu ve şişman olursa olsun o ağızdan kolaylıkla geçtiği söylenir. Suçlu ise ne kadar zayıf olursa olsun geçerken güçlük çeker, hattâ çokça oradan geçemez. Ondan başka KUBAN nehri ile ZELENÇUK arasındaki tepeler üstünde tuğladan bazı binalar vardır. Bunlar ADIUKH yani (eskilerin eserleri) yahut (beyaz eller) anlamına sahiptir.

Eski rivayetlerde görüldüğüne göre bu binalar rahiplerle papasların ikamet yerleri idi. Ayrıca KUBAN arkasında KEFAR nehri kaynakları yanında ve ZELENÇUK nehri kıyısında bulunan taş binalar da (ALLİG XE YA VUNE ALLİG CHEYA VUNE) adını alır. Bunun anlamı «Grek (uYnan) lerin evi» dir. Çok mühtemeldir ki Çerkeslerle ticari muamele ve mübadelelerde bulunan Yunanlılar tarafından inşa edilmiştir. Bunların eski manâstır ve kiliselerden başka bir şey olmaları da akla gelir.

ZELENÇUK (Hafitsey) Kilisesi

MALKA ırmağının ŞEREK ırmağının yukarı mecrasıyla buluştuğu yerde sayısı az olmayan kaleler ve kuleler vardır. Kabardej Çerkesleri bu binalara (J U L A T) adını verirler. Bu kelime görüldüğü gibi (JORİTLA ANT) kelimesinin kısaltılmışıdır. Yani (Antların ibâdet ve bağlılık tapınağı) anlamındadır. Rivayetlerimize göre bunlar ilk atalarımız tarafından inşa edilmiştir. Dedelerimiz ibâdet, tövbe, istiğfâr, kurbanları takdim etme; iki kardeş ve dost arasında beliren kavgalarda, mal ve mülk meselelerindeki anlaşmazlıklarda, kısaca her çeşit din ve dünya işlerinde meydana çıkan husumetlerde eski bağlılık ve sadakatı yenilemek için bu mâbedlerden faydalanırlardı. İki kişi kavga eder de barışmak istediler mi her biri ok v e yay ile (JULAT) mevkiine gider. Bu kutsal yere varınca her biri okun bir ucunu tutar ve diğerine hiyanet etmeyeceğine, zarar vermeyeceğine, onunla kavga etmeyeceğine and içer. Daha sonra ikisi birlikte oku kırarlar ve eskiden olduğu gibi birbirine bağlı birer kardeş olarak dönerler. Bu ibâdet düzenine bizde (JULATA GİDİŞ) derler.

Kabardej Çerkesleri rivayet ederler ki, KOCA BERDİ HAN, Tatar aşiretleriyle birlikte çadırlarını bu binaların etrafında kurmuş halkda buna (TATARTUP) adını vermeğe başlamıştır. Bunun anlamı (Tatar altında) dir. Fakat Han; orasını bırakınca CANBEK danıda başka bir Han; yerini almış, bu binaları işgal etmiş ve kuleler haline sokmuştur. Bununla beraber uğradığı bütün değişikliklere rağmen millet eski âdetlerinden vaz geçmemiş, bu binaları takdis etmeğe ve buralarda yemin ederek AND içmeğe devam etmiştir. Birişi; söylediği sözün doğruluğunu teyid ve tasdik için milletin eskidenberi kullandığı aşağıdaki kelimelerle perçinleştirir ve:

«TATARTUP PENJESSEN» yani (Çok defalar Tatartupta olayım) der.

Karaçay bölgesinde bazı tedkikçilerin ve kazıcıların M E D T E S adını verdikleri başka bir bina vardır. SİNTA görüldüğü gibi eski coğrafyacıların KUBAN nehri kıyılarında oturduklarını söyledikleri bir milletin adıdır.

Eski rivayetlerden anlaşıldığına göre MALKA ırmağı kıyılarından MALKANA yahut BALKH adı verilen eski bir şehir vardır. Aynı zamanda ÇEGEM ırmağı ve BAKSAN ırmağı arasında hâlâ manalı hendekleri ve yıkılmış surları bugün dahi görülen bazı kale kalıntıları göze çarpar. Bu eserlerin kurulduğu devrin eskiliğinden ötürü eldeki rivayetler, bunların kuruluş tarihini doğru olarak tâyinde aciz kalmış ve onu inşa edeni söyleyememiştir.

PODKUMOK nehrinin sağ kıyısında yayık, dörtgen şeklinde yüksek bir dağ vardır. Nehire bakan tarafı çok diktir. Hemen hemen dikeye yakındır. Diğer tarafta, karşı kıyısında evvelkinden daha az yükseklikte bir dağ daha vardır. Her ikisi birbirine kayadan büyük bir köprü ile birleşmiştir. Evvelki dağın yüksek olan yarısını büyük ve muazzam bir kaya örter ve dört taraftan zirvesini çevirir. Görenler muazzam ve sun'î bir duvarmış zannederler. Nehre bakan cihetinde de büyük altı tane kaya basamak dikkati çeker. Bu basamaklar dağda bir delik ile sona erer. Orada sert kayalardan kazılmış taş merdiven başlar. Bir çok yerlerinde başka taş abideler ve sanat eserleri görülür. Hattâ gümüşten eski küplere ve kaşıklara ve aynı zamanda Rus kilise haçlarına benzeyen demir haçlara rastlanmıştır.

Rivayet edilir ki, orada B E R G U S S A N T adında eski bir şehir vardı. Bu kelimenin kökü incelenince anlaşılır ki terkipli bir kelimedir. Anlamı (Büyük bir Ant toplumunun buluşma yeri) dir. Ruslar ise buna BERGUSTAN (II) adını verirler. «NARVANT PSİNA» deneceğine NARTSAN adı verilen bu kaynak bugünkü KISLOVODSK Şehrinde dir. Göz manâsına gelen NER ve ANT milleti olan A N T tın birleşimiyle (su pınarı) adına gelen PSİNE dir. Pek eski zamanda bu yerin ANT milletin mülkünde olması büyük ihtimal içindedir. Belirtilen bölgelerde ANT'ların oturdukları zamanın tayininin güç olmasına rağmen şüphesiz

şunu kat'i olarak diyebiliriz ki Antlar bir süre «NARTSAN» ve «BURGUSTAN» etrafında oturdular. O kadar ki şarkılarda bu mevkilerin başka adları da olduğu görülür. Meselâ evvelkisinin başka ismi de vardır. O da PSİ - NAKHO yerine SANAKHO adıdır ki (Parlayan pınar) yahut (Mukaddes kaynak) dır. Böylece (Mukaddes pınar) veyahut (Kahramanlar suları) anlamına gelen (S A N A K H O F A D E). İsmi ortaya çıkar.

Geçen yüzyıllarda NART'lar bu pınarlardan su içmek istedikleri zaman yaş bakımından en yaşlıların ve en asil olanın evinde toplanırlar ve ziya fet verenin kapusuna kurban edilmek üzere sarı bir öküz bağlarlardı. Sonra altı meş'ale yakarlar ve dua edip, salavat getirirler, şarkı ve şiirler okurlar ve kahramanlarını anmak için «Haydi kalkalım, kahramanlar kaynağından su içme günü geldi» diyerek kahramanlarını takdis ederlerdi.

(II) BERGUSSANT yahut PODKUMOK eskiden bu adla Kazakların karakolu (stanitsa) idi. Fakat sonradan BURGUNTA ırmağı yakınına taşındı.

* * * İ K İ N C İ B Ö L Ü M

Adige (Çerkes) toplulukları ve gelenekleri - Ruhi meziyetleri ve kişisel üstünlükleri - Binicilik - Silâhla öğünme ve Gururları - Fizyonomileri ve bedenî yapıları - Eski silâhları ile Savaş Kuralları - Cömertlik vasıfları ve misafirleri ağırlama - Nişan ve evlenme törenleri - Millî terbiye ve oc alma - Şapsığlar ve yurtları - Kabardeyler ve memleketleri - Bina yapı tarzları ve tarım işleri - Edebiyat, şiir ve müzik - Beyler ve kamu idaresi - Medeniyet ve sanat eserleri - Millî dil.

Uzun zamanlar ve nesiller (Kuşaklar) boyunca intikal ede ede bize kadar gelen rivayetlere ve mitolojilere (efsanelere) bakarsak; eski Adige (Çerkes) lerin cesâret, erkeklik, merdlik, izzeti nefis, anlayış, zekâ gibi güzel ve üstün meziyetlerin çoğu ile bezendiklerini hemen söylemek bizim için yeridir. Gerçekten Çerkesler cesâretli, güçlü, kuvvetli ve binicilikte meharetle tanınmış idiler.

Sağlam millî terbiyelerine gelince; bu terbiye onları, ahlaki bakımdan moralman yükseltir, kuvvetlendirirdi. Harplerde ve seferlerde güçlüklerle ve zorluklara kendilerini hazırlar ve yüksek dağlarda, engin ovalarda hiç şikâyet etmeden çok sert ve şiddetli soğuklara dayanmağa alıştırdı. Hayatın çeşitli zevklerinden kendilerini yoksun bırakmak suretiyle yaşamaları, alıştıkları kanatkâr durum, onlara aynı zamanda ruhi ve ahlâki kuvvetler kazandırirdi. Bu terbiye; Çerkeslerin en asil sıfat ve en iyi meziy etlerle bezenmelerine amil oldu. Onları çok kudretli bir millet yaptı. O kadar ki en eski asırlardan beri şu Atasözü onlar için bir özellik olarak yayıldı:

«USANMA VE YE'İS BİLMİYEN ANTLAR»

Gerçekten eski Antlar; hayırlı işleriyle, çalışanları ve çabalarındaki tehammüllerıyla tanınmışlardır. Ancak uzunsüre yıkımlara, barbar milletlerin saldırış ve zulumlarına uğradıktan sonra durumları bozuldu. Eski becerikliklerinden, güzel yaşayışlarından büyük bir kısmını kaybettiler. Kendi yurtlarını bırakmağa, saldırganların şerrinden kurtulmak için dağlara, sık ormanlara uzak ve geniş vâdilere sığınarak korunmağa zorlandılar. Bazan hayatlarını aylarca ve yıllarca çöllerde, kurak yerlerde geçirmeğe mecbur edildiler. Bu durum onların gerilemelerine sebep oldu. Böylece ahlâkları bozulmağa, âdetleri değışmeğe başladı. Ayrıca

Moğol, Tatar, Kalmuk ve diğer vahşi kavimlerin sık, sık saldırılarının kendi üzerlerinde bıraktığı izleri de buna katmak gerekmektedir. Onlardan baskıların, zulümlerin, işkencelerin çeşitlerini gördüler, öldürüldüler, yer yer yurtlarından koğuldular, yağmalara maruz kaldılar, sözün kısası insan gücünün yetmediği tür ü zulümlere uğradılar.

Zulmun, teaddinin hüküm sürdüğü, huzur ve düzenin yok olduğu o karanlık çağlardaki durumları anlattığımız gibi idi. Harplerle kavgalar içinde yuvarlanıp gitmenin neticesi olarak zafa uğradılar, ruhları da eski gücünü kaybetti. Onunla öğündükleri ve temayüz ettikleri ahlaki faziletlerini yavaş yavaş kaybettiler, fakir düştüler, çalışmağı ihmâl ettiler, kendilerini tembelleğe verdiler. Hıristiyanlık zamanında Yunanlılardan öğrendikleri sanat ve ilimleri unuttular. O kadar ki bu gün en mütevâzi, en fakirce kulubelerde barınmağa katlanıyorlar, en basit gıda şekilleri ile geçiniyorlardı.

Eski Adige (Çerkes)ler savaş kudreti ve maharetleriyle eşsiz binicilikleriyle güzel boy, boslarıyla civarlarında yaşayan milletlerin hayranlığını celbederlerdi. Ata binneme ve at terbiye etmeğe düşkün idiler. Tam atlarını koştururken hiç biriattan atlamaktan ve aynı sürat içinde tekar ata binmekten bu biniş şeklinde iken yerden bir yüzük, yada madeni bir para kapıp almaktan aciz değildi. Aynı zamanda yaydan ok atma ve oku hedefine ulaştırmak ve uzun mızrakları fırlatmak hususunda üstün mehâret gösterirlerdi. Bu günde silah edinmek ve silahlarla övünmek ve bunlarla süslenmek yaşlılarımızın ve gençlerimizin biricik vazifeleri, işidir. Güzel ve iyi bir tüfek veya emsalsiz bir kılıç edinen kendini mesut ve büyük bir asker sayar. Derler ki, bizim atalarımızın silah taşımak ve silah kullanmak hususunda mehâret kazanmağı ödevlerinin en büyüğü sayarlarmış. Çünkü taşıyanlarına hareket halinde boy, pos ve güzel bir endâm verir konuşmasında sürat kazandırır.

Çerkesler; toplantılarda, dış görüntülerini ihmâl ederler, kılık kıyafetlerine kıymet vermezlerdi. Hattâ bazıları meclislere ve toplantılara tozlu veya iş elbisesini değiştirmeden gelirler, kendilerini çekî düzen vermezlerdi. Böylece ihmâlcî bir vaziyette buralara devam edenler muaheze edilmezlerdi. Bize komşuluk eden milletler, vücudumuzun tenasübünü, boyumuzun uzunluğunu, erkekçe davranışlarımızı överler. Fakat yüz simamız bilhassa işçi tabakamızın simâsı slav milletlerin simalarını andırır.

Adige (Çerkes)ler harbe girince, komutanlarını kendi aralarından seçerler ve döğüşen birliğin idaresini onlara verirlerdi. Çok zaman atlı olarak savaşırıldı. Takip edecekleri belli bir programları bulunmaz ve aynı zamanda özel veya belli kaidelere bağlanmazlar. En son zamanda dahi kendi insiyatiflerine ve karar süratine güvendikleri, kendilerini kucaklayan durum ve şartlara göre hareket eden komutanlarına itaat ederlerdi. Bu komutanlar da her hangi bir şeyden sakınmağı ve ona karşı gerekli tedbir almağı bilmemekle beraber cidden çok büyük kudret ve cesâret sahibi idiler.

Çerkesler; yalnız savaş kudreti ile ün vermiş değillerdi. Fakat onlar belli cesaretleriyle, silâhlariyle ve sonsuz merdlikleriyle daima övünürlerdi. Savaşta korkaklık gösterene veya ölüm korkusuyla kaçana hakaret ederler, ona pis bir takke giydirirler, uyuz bir ata bindirirler, arkasından el çırparak halka teşhir ederler ve en sonunda da en az iki öküz vergi vermeğe mecbur ederlerdi. Bu ceza idi. Cesur olanlar ise ordunun ön sıralarında yer alırlardı. Bunlar ansızın düşmana hücum ederler ve ilk taarruzda ve az bir zamanda düşmanı perişan ederlerdi. Bundan ötürü Avar Hanları bunları ordunun başına alır ve savaşta daha baştan kazanmak için bunların yardımından faydalanırlardı.

(Devamı Var)

KAFKASYALILARIN MEDENİYETİ

Yazan : Arthur BYHAN
(Geçen Sayıdan Devam)

II

Çeviren : Vahit CANBEK

manda). Sürüler yukarı mer'alarda, Çeçenyada olduğu gibi ancak yaz aylarında kalabilirler. Senenin diğer kısmını erkekler ekseriyya kadınların ve çocukların refakatında HAZER denizi kıyıları havzasında yahut güney steplerinde basit saz kulubelerde yaşayarak geçirirler.

Arazi şartları; tarlaların taraca halinde, bazan pek küçük ve taş duvarlarla desteklendiği —Avusturya'nın KARST'ında olduğu gibi— ve sun'i olarak sulandığı Batı ve İç Dağıstandaki araziye nazaran, doğuda ve güneyde KURİ ve DARGUA'larda ziraat için daha mükemmeldir. Bununla beraber ovadan idhal edilmedikçe bu muntikanın halkını beslemeye mahsul kâfi gelmez. Mahsül (buğday, darı, ve arpa) orakla biçilir, döğende döğülür. ANDİ'ler dögeni kışın sun'i olarak sulanmış buzlu satırlardaki harmanlarında kullanırlar.

Ekonomik bakımdan büyük bir rol oynamayan balık avı (alabalık) ve kara avı —ki Avarlar hâlâ tavşan, sülün ve keklükleri şahin kullanmak suretiyle yakarlar— yapılır ve eğer şartlar müsaitse Avarlar ve Kuriler de arıcılığa da rastlanılır.

Çeçenlerin beslenmesinde günlük yemek listesi : Mısır, darı yahut arpa unundan galeta, süt, peynir, soğan, otlar, nadiren buğday ekmeği, et, yumurta, ve yazın da bol bol meyve. Vaktiyle bol miktarda siyah bira içiyorlardı. Rus tesiri çay ve semaver kullanmasını geniş bir şekilde artırmıştır.

Lezgiler tamamen basit bir şekilde yaşarlar. Yani bütün gün arpa ve bataklık baklası unundan yapılmış kara ekmek, peynir ve soğan yerler. Toplantılarda başlıca yemek: Ekşimemiş arpa, darı mısır ve bakla hamurundan yoğrularak kesilmiş, sonra pişirilmiş, süzülüş ve içine tuzlu peynir, sarımsak, sirke veya ekşimikten birisi katılmış bir nevi makarnadır (KHENKAL). Ekmek; pişirme çukurunda pişirilir. —Kille sıvanmış, kömürle doldurulduktan sonra bir kapakla kapatılan bir çukurdur ki Gürcü fırınının iptidâi şeklidir—.

Sürüleri ovada otlayan köylerde, kışın bol bol kurutulmuş koyun eti yenilir. Alışılmış içki: Süt ve sudur. Bayram günlerinde ince buğday galetaları, pilav, etler, tatlılıklar (misal olarak pekmez) istihlâk edilir. Rakı, elma şarabı, yahut pişmiş şarap ve nadiren de bira içilir.

EL SANATLARI EKONOMİSİ — An'anevi el yazmalarına göre (ÂDAT), işler erkekler ve kadınlar arasında taksim edilmiştir: Erkekler bina inşaatı, tahta kesme ve biçme, hayvan bakımı, avcılık, koyun kırpma, çift sürme, ot biçme, buğday dövmeye gibi zahmetli işleri görürler. Kadınlar; ev işleri, çocuk bakma, süt sağma, tezek kalıplama, yün temizleme mahsülü orakla biçme ve tahta güğüm-lerde (30 cm çap, 60 cm yükseklik) veya bakır güzel testilerle su getirme işlerini yaparlar.

Dağıstanda kadın el sanatları mamülleri şunlardır: Altın ve gümüş iplikle kadife, ipek, meşin üstüne işlemeler, halı kumaşından (PALAS) elbise torbaları ve heybeler, hububat ve un için keçi tüyünden sert torbalar, tabanı kalın yün çoraplar, ipler ve keçi tüyü yahut yünden kurdalalar, semer altlıkları ve keçe çizmeler yahut işlenmemiş kumaşlar, koyun ve keçi tüyünden bükülerek dokunmuş halılar —TSAKHURLAR'da tüyleri hususi surette uzundur. ANDİLER de kaba kumaştan kolsuz mantolar. ANDİLER, KUZEY AVARLARI ve DARGVA'larda deve, koyun ve keçi tüyünden LEZGİ denilen kaba ve ince kumaşlar— yapılır. Çeçen kadınları elbise için (T S O K A) ince kumaşlar, keçe örtüler ve halılar da yaparlar.

Çeçenlerde hemen hemen sanatkâr yoksa da, buna mukabil acem (İran) ve Tatar tesirinin neticesi olarak, Gürcüstanda olduğu gibi, Dağıstanda da bol miktarda zanatkâr mevcuttur. Bu zanatkârlar - ekilmemiş muntıkaların dışına, Kafkas ve Rus şehirlerine - çalışmak maksadiyle muvakkaten hicret ederler. Böylece ANDİ çevresi duvarcılar, taş yontucular, dülgör ve çilingirleri; meyvecilik, bağcılık ve hemen hemen ziraat yapılmayan Gazikumuk (Lek) çevresi de bilhassa mücevherci, bakır üzerine işleyici, silâhçı ve kalaycılarını temin eder. Küçük el sanatları olarak KURİ'lerde mezar ve değirmen taşları imâli, DARGVA'lerde elek, kalbur, torbalar, ipler, kenevir kumaşlar dokunur. DARGVA VE KURİ'nin bazı şehirlerde çanakçılık, dülgörlük ve marangozluk yapılır. AVAR memleketinin kuzeyinde G U N İ B çevresinde eğer kafesleri, DARGVA, ANDİ ve KURİ'lerin bazı muntıkalarında kaşıkliklar, un, tuz v.s. kapları imâl edilir. Müzik aletleri KAYTAKH (Dargva) muntıkasında, piriç ve nikel telli tahta müzik aletleri de AVAR memleketinin kuzeyinde imâl edilir. Debbâğlık, kunduracılık ve kürkçülük GUNİB (Avar) muntıkasında DARGVA, LAK ve KURİ'lerde meşhurdur.

Bakırcı ve tenekeçilere bilhassa LAK'larda çokça ve GUNİB ve ANDİ çevresinde de nadiren rastlanır. Toptancı demircilere DARGVA'larda, GUNİB çevresinde, LAK'lar ve doğu KURİ'lerinde görülür. Mücevherçilere hemen her tarafta rastlanırsa da bu mesleğin merkezi KAYTAGO — Tabasaran çevresidir. Bu muntıkada kemerler, kemer tokaları, yüzükler, tütün tabakaları, baston topuzları, kama, kılıç, tabanca işlemleri, süs eşyaları, boynuz, fil dişi, sedef ve çelik üstüne kakmalar, döküm işleri yapılırsa da sonuncusu Rusyadan girmiştir. 16. ıncı asırda zikredilmiş olan KUBAÇI silâhçılarının eskiden büyük bir şöhreti vardı. (Tabanca KUBAÇI, Arapça SARAHHKARAN — Silâhçı, esas isimleri OGVUGAN, Ermenice UGBUK isminden ve eski Arnavutların AGOFAN isminden gelir). Bu havalide ve DARGVA'ların. LAK ve AVAR'ların diğer köylerinde hâlâ bugün bile kılıç ve kama namluları ile tüfek imâl edilir. Fakat bu meslek iç mücadelelerin ve savaşların (Ruslarla) hitamında ehemmiyetini kaybetmiştir. Kılıç ve kama namluları vaktiyle büyük miqyasta Rusyadan idhal edilirdi. LEZGİ'lerin eski demir ve at nallarından yaptıkları tüfek ve kılıç namluları ile mızraklarının, Rusyadan idhal edilenlerden daha iyi oldukları söylenebilir.

Macaristan ve Solingende bir kaç Avrupa eski namlu çeliğinin kazılar neticesi ele geçmesi — Endenozyadan Fas'a kadar bütün doğuda silâh ticareti ve mübadelesi yapılyordu — eski sanatkârların bir tarzda imalâtta bulunmaları, çalışma şekillerinin ve süs motiflerinin İran-Tatar menşeli olmalarına rağmen, ilk silâhçıların Türkiye yoluyla Avrupadan (FRENGİSTAN: Franklar memleketi, Fransızlar) geldiği efsânesini ortaya çıkarmıştır. Âdet ve an'aneler sebebiyle muhafaza edilen eski eşyalar ve eski bina kalıntılarını süsleyen yontma eserler de İran-Tatar menşesine delalet ederler.

N A K L E T M E — Kafkasyanın bu doğu kısmında, yamaçların son derece sarp ve arazinin müsait olmamasından ötürü, yük nakliyatı son derece güçtür. Yüksek dağlardaki meskün yerlerin çoğuna ancak semerli hayvanlarla ve dar yollardan erişilebilir ve Arnavutlukta olduğu gibi kayalık zirveler dik bir şekilde indikleri, nehirler hiç bir yol vermediklerinden bazı yerlere kazıklar çakılır, üstüne çalı ve taş döşemek suretiyle doldurulur.

Doğu Dağıstanda, Acem (İranlı)— Tatar menşeli bir kaç eski taş köprünün dışında iki çeşit tahta köprü bulunur. İki yakut üç kirişten yapılmış, kıyıları

(Orta Çağda Bir Çeçen Savaşçısı)

ince sınıklarla korkuluklu veya korkuluksuz, ortada ufki, kıyılarda dik bir şekilde meyilli, sadece süvari ve yayalar için kullanılabilen geçitler yahut destek ayakları birbirinin üstüne dikey bindirilmiş, döşemesi kiriş katlarından ibaret cumba tertibi köprüler...

Dağ yollarında yükleri ve insanları atlar, ova yollarında üstü örtülü iki tekerlekli, kenarları parmaklıklıklı öküz yahut mandaların çıktığı, sürücüsünün ayaklarıyla araba okuna dayandığı arabalar naklederler. Köprü yokluğundan tekerlekler çok büyük çapta, bir çok, ispitlerden teşekkül eder, Jantlar çok parçalı (Rusyada tek parçalıdır) ve umumiyetle çok geniştir.

C E M İ Y E T V E A İ L E — Ne Çeçenler ve ne de Lezgilerde sınıf farkı yoktur. Vaktiyle evlenerek yahut azat etmek suretiyle vatandaş olmuş, savaşta esir alınmış köleleri vardı. Çeçen halkı (NAKHÇE) dallara yahut cemiyetlere (TAYPA) bölünür ve bu cemiyetler sekenesinin aynı aile (soy) adını taşıdığı, dolayısıyla aynı büyük aileden indikleri köylerde (Avul) bulunur. Yaşlıların aile

ve cemiyette büyük nüfuzları olup geleneklerine (ÂDAT) ve dini kanunlara (ŞE-RIAT) göre kendilerini ayarlarlar. Birbirlerine büyük bir saygıyla muamele ederler, o kadar ki, ailede babanın öfkesi oğlunun intiharını intaç edebilir.

Evllenme kanun kaidelerine (ÂDAT) göre yapılır ve bu kanun bir çok eski âdetler arasında pek iyi bir şekilde muhafaza edilmişe benzemiyor. Umumiyetle, erkek bir kadın alır. Genç kız ve babası tarafından damatlığa uygun görüldüğü takdirde erkek, az bir satın alma ücreti (Başlık) öder. Avarlarda, her genç kız, arzusuna göre bir koca seçmek hakkını haiz olup, erkeğin evine gittiğinde, evlenme mecburdur. Genç kızların kaçırılması Andi'lerde nâdiren vuku bulur.

Didolar'da, hususi bir âdet vardır: Nişanlı erkeğin iki arkadaşı kızın evine girer. Başına bir koyun postu attıktan sonra onu sokağa sürüklerler, bu esnada halk; nişanlısının evine gelinceye kadar kadının yüzüne çamur atarlar. Tindi, Andilerinde başka bir âdet daha vardır: Nişanlı kız, uzun sıırıkların ucunda meş'aleler taşıyan kadınlar ve silâhlı erkekler refakatında, beyirle dolaştırılır. Aynı şekilde dolaşan erkeğin kafilesine tesadüf edildiğinde, bir döğüş taklidi yapılır. İki taraf almaya ve karşılıklı olarak meş'aleleri devirmeye gayret eder. Bu arada nişanlı kız; arkadaşları tarafından erkeğin refakatındakilere teslim edilir. Bunlar da kız erkeğin evine götürürler. Yanındaki gardiyan vazifesi gören iki arkadaşıyla nakiki bir döğüş yapmağa mecburdur.

Didolar, vaktiyle Büyük Ruslarda olduğu gibi, kendileriyle kan arkadaşlığı olan kadınlarla evlenebiliyorlardı. Aynı adet Kuruş Kurilerinde halen vardır.

İnguşlarda, büyük oğul, babasının ölümünde, kendi annesi hariç olmak üzere, diğer karılara da tevarüs eder.

Kadın örtünmez, evinde büyük bir hürriyet içinde, iyi bir muamele görür. Çeyzini yerleştirir, miras alıp verebilir. Boşanma çok kolaydır. Ya koca boşadım der, yahut kadın evine kaçar. Avar kadınları; kendilerine ihanet ettiklerinde, kocalarını öldürebilirler ve buna mukabil koca suçlu karısını hançerle öldürebilir. Günaha sevk etmek de kan ile ödenir. Bununla beraber isterse bu işi bir bedel karşılığında affedebilir.

Çocuklar; çok uzun zaman, 5-6 yaşlarına kadar meme ile beslenir. Orijinal Çeçen isimleri hâlâ müslüman (arap) isimleri tarafından bertaraf edilememiştir: Erkek isimleri ekseriye hayvanlar alemine aittir Kurt (Bors), ayı ÇEBURS), tavşanşan (PAGAL), kartal (ERSU), atmaca (LEG), güvercin (KHCKŞİ), köpek (POE), domuz (KHAKA). Kadın isimleri: Çiçek (DZIESOK), MALEYKA, bir dana ile dolaşan (ASİR-FAKHARA), bir köpeğe binip dolaşan (OSİALİ-FAKHARA).

(devamı var)

MÜZİK YAYINI

Amman (Ürdün) radyosu her hafta Çerkesçe müzik yayını yapmaktadır. Hemşerilerimizin faydalanmaları için ilgili radyonun yayın saatini bildiriyoruz.

Günü	Saati	Dalga uzunluğu
ÇARŞAMBA	16.30	Kısa dalga 31 metre

HİKÂYE :

KONCHUK'UN UÇURUMU

Yazan: Kadir İ. NATHO

Günün birinde ihtiyar Hatuk'u KONCHUK vadisinin kenarında oturmuş, uçurumun dibinden fıkkarak hızla akan PSİHİZA nehrinin köpüklü sularına bakarken bulduk. Neşeyle selâm vererek etrafını aldık. O selâmımızı aldıktan sonra aniden sordu:

— Bu yerin ismini biliyormusunuz çocuklar?

— Honchuk vadisi. Diye hep bir ağızdan cevap verdik.

— Fakat Konchuk'un kim olduğunu ve onun neler yaptığını da biliyormusunuz? diye tekrar sordu.

Biz de onun hakkında fazla birşey bilmediğimizi itiraf ettik.

— Öyleyse dinleğin çocuklarım diyerek anlatmağa başladı: «Uzun yıllar öncesi bizim Çerkesya hür ve bolluk içerisindeyken, halkımız fakirlik ve köleliğin ne olduğunu bilmezdi. Bu bolluk ve serbestiye rağmen halkımız hiçbir zaman tembellik ve serkeşliği benimsemedi. Çünkü geleneklerimiz halkımızın iyiliği için çalışmağı ve dürüst olmanın gerektiğini emrediyordu.

Topraklarımız üzerinden binicilerimiz meteorlar gibi akışarak hürriyetlerini eşsiz kahramanlıklarla savundular ve hayatlarına yeni, yeni şan ve şerefler kattılar. Evde oturan kızlarımız ev işlerini görmekte, misafirleri ağırlamakta birbirleriyle yarış ettiler. Onları nezaket ve saygıyla karşılaşıp, kahramanlar için birbirinden güzel ve eşsiz millî elbiseler dikip, işlediler.»

«Biniciler arasında en sessizi olan KONCHUK kahramanlar arasında şimşek gibi parladı. Nafisat; güzelliğın timsali olan kız da yıldızların arasında ışıldayan ay gibi parladı.»

«Bu iki gencin, Nafisat ve Konchuk'un birbirlerine aşık olması kaçınılmaz bir olaydı. Pek yakında birbirleriyle evlenmenin tatlı hayali içinde nişanlandılar.»

«İşte bu sıralarda Azov bölgesinden bir prens Konchuk'un yakınlarından birisini ziyarete gelmişti. Ünlü misafir şerefine Nafisatın da katıldığı bir gece tertiplendi.»

«Gecede Azov Prensi gizleyemediği bir hayranlık içerisinde yanındakilere sordu.»

— Bu kız kimdir?

— Konchuk'un nişanlısı. Diye cevap verdiler.

Prens ısrarla ve kendinden emin bir tavrıyla tekrar sordu:

— Ağırılığı nedir?

Hazır bulunanlar prense gülmekle karşılık verdiler.

Prens utanmış, fakat kızın güzelliği karşısında adeta dili tutulmuş olduğundan sesini çıkarmadan, fakat her ne pahasına olursa olsun onu elde etmeğı aklına koyarak oradan uzaklaşmıştı.

Bir süre sonra da işlemeli kadife ve ipekli kumaşlar, çuhalar gizlice Nafisatın babasına gitti.»

«Nihayet birgün, Nafisatın babasının evde olmadığı bir zamanda, Konchuk'un arkadaşı olduğu bilinen birisi gizlice eve girerek genç kızın kulağına şunları fısıldadı: Konchuk derhal sizinle evlenmek istiyor. Babanız çok haris, eğer şimdi hemen benimle gelirsiniz bir an önce babanızın istediğı ağırılığı hazırlar ve sonuç olarak onu da sevindirmiş olursunuz dedi.»

«Nafisat hemen razı oldu. O gün dayanılmayacak kadar uzun geldi. Nihayet gece olmuş ve Nafisatta kendini kaçırmaya gelen atlılara sevinçle teslim olmuştu. Aldatıldığı farkında olmadan bindiğı at çayırlıktan uçarcasına geçti. Fakat biraz sonra büyük bir korku ve üzüntüyle aldatıldığını anladı. Rüyadan uyanırcasına Konchuk'un kolları arasında olacağına Azov prensinin şatosunda olduğunu öğrendi.

Nafisat'ın yeni çevresine uymasına imkân yoktu. Prensın kendisine kaçması halinde üzerinde taşıdığı hançerini çıkarıyor ve kendisine dokunduğu takdirde intihar edeceğini gayet ciddi bir şekilde ihtar ediyordu. Böylece geçen günler onun gül yüzünü soldurmuş ve bir ölü gibi sapsarı kesilmişti. Onun bu hali herkesin dikkatini çekiyordu. Kendisinin kaçırılmasında rol oynayan kötü kalpli adam bile bundan ziyadesiyle pişmanlık duymuş ve Nafisata yardım etmeğe karar vermişti. Azov prensine yardım etmekle zengin olabileceğini hesaplamıştı. Fakat...»

«Prens ona : — Ben seni iyi bilirim, dün arkadaşlarını sattın, yarın de birisi sana daha fazla altın verirse beni satmaktan çekinmezsin! Diyerek gerçeği belirtmişti.

«Hain adam bu sözleri hazmetti ve içindeki intikam ateşini körükleyerek görevinde kaldı. Bir kere ihanet ettiği için ikinci defa aynı harekete girişmek onun için zor olmasa gerekti. Bundan sonra Konchuk'la temas kurma yolları aramaya başladı.

«Konchuk çektiği acıların etkisi altında ve kendisine ihanet edenlerle Azov Prensinden intikam almanın ihtirası içindeydi. Bu amaçla hain adamın teklifi karşısında minnettarlık hisseder göründü. Acele ile topladığı otuz adamıyla Don nehrinin sol yakasına geçti ve oradan da doğru Azov şehrine yol aldı. Gece olmadan vardıkları şatonun çevresindeki korulukta pusuya yattılar. Gün ışığı kaybolmaya, gökte bulutlar gezinmeğe ve biraz sonra da hafif bir yağmur yağmağa başladı. Sisten Azov Prensini şatosu bir hayalet gibi görünüyordu. Nihayet şatonun ışıkları yandı. Arkada Azov şehri alabilirdiğine uzanıyordu. Artık şehir uykuya dalmış, şatoda bir ölüm sessizliği hüküm sürüyordu. Gecenin sessizliğini kalede nöbet değiştiren nöbetçilerin bağırışmaları bozuyordu. Az sonra onların da sesleri duyulmaz olmuş ve kalenin duvarları üzerinden hain adam görünmüştü. İhtiyatlı bir şekilde kaleden hendeğe bir merdiven indirdi. Yılan gibi sürünerek çalığa, Konchuk'un yanına geldi ve kulağına eğilerek herşeyin hazır olduğunu fısıldadı. Konchuk ve otuz fedaisi bir anda kaleye hücum ederek nöbetçileri öldürmüş ve diğer muhafızların uyanmasına vakit bırakmadan da Nafisat kurtarılmıştı. Daha sonra şato dört bir taraftan ateşe verildi. Konchuk Nafisatı adamlarına teslim ederek acele kaleden uzaklaşmalarını ve kendisinin yapacak önemli bir işi olduğunu söyledi. Adamları şatodaki birçok eşyayı ve esir bazı kızları da kurtararak koruluğa dönmüş, buldukları yerde gizlenerek liderlerini beklemeğe başlamışlardı. Arkadaşlarının kaleden ayrılmalarını sağladıktan sonra Konchuk yanında hain adam olduğu halde Azov Prensini aramaya koyuldu.»

«— Ah şişman köpek! Konchuk prensi bulunduğu zaman böyle bağırdı. Ve:

«— Arkadaşığıma layık değilmişsin, artık hiddetimden kork! Diyerek kılıcını çekti.

Prens :

«— Bekle! Seninle olan ihtilafımızı sonra hallederiz, henüz vaktimiz var. Önce şu hain adama borcumu ödemeliyim. Diyerek tabancasıyla hain adama nişan almıştı.

«Bir silâh sesi duyuldu ve hain yerlere yuvarlandı.

«— Bu hizmetinin mükâfatı! Şimdi de sıra sende! Diye prens güreledi. Konchuk'a ateş etti. Fakat çok geç kalmıştı. Bir anda Konchuk'un keskin kılıcı prensin başını gövdesinden ayırdı.»

«Azov şatosu alavlar içerisinde kalmış, paniğe kapılan insanlar korku ile oraya buraya koşuyorlardı. Konchuk bir süre alevlerin yalayarak etrafını sardığı prensin ölüsüne baktı. Nihayet içindeki intikam arzusu sönmüş daha fazla orada

beklemeden arkadaşlarının yanına gelmişti. Psihiza nehrinin kenarında dinlenmek için durukladılar. Atlılar atlarını dizginlediler. Biri Konchuk, diğeri de Nafisat için olmak üzere iki külube yaptılar. Bütün gece boyunca ateş yakıp, eğlenmeler düzenlediler.»

«Fakat bu büyük bir hataydı ve ölmelerine sebep oldu. Sabahın ilk ışıklarıyla kendilerine gelince altıyüz kadar süvarinin kendilerini sarmış olduğunu gördüler. Konchuk'un otuz suvarisi savunması güç olan düzlükte atlarını öldürerek kendilerine siper yapmaktan başka çare bulamadılar. Cephaneleri bitinceye kadar dayandı sonra da kılıçlarını çekerek düşmana saldırdılar. Konchuk'un Nafisatı kurtarmak için düşmana teslim etmek yolundaki gayretleri ise neticesiz kaldı. Artık hiçbir kurtuluş ümidi kalmamıştı ve Konchuk cesur bir hareketle sevgilisi Nafisatı kucakladı, bir eline de kılıcını alarak düşman hatlarına doğru yürüdü. Düşman şaşkına uğramış ve bundan faydalanmasını bilen Konchuk ileri atılmıştı. Fakat karşısında nehrin sularının kaynaştığı uçurumla karşılaştı. Bir anda geri döndü Azov suvarilerinin ellerinde parlayan kılıçlarla kendilerine doğru koştuğklarını gördü.

— Hayır, hayır; onlar çok kalabalık. Seni öldürüp beni esir edebilirler. Ne olur yapma bunu. Beni kollarıyla sar ve ikimiz birden uçuruma atlayalım. Diye yalvardı Nafisat.

Konchuk'un kalbi sevgilisinin yalvaran sesiyle doldu. Onun yaşlı gözlerine baktı. Yanakları ıslanmış, gözleri parlıyordu. O anda herşeyi unuttu. Birden sevgilisini kucakladı ve kendini uçuruma salıverdi.

Nehrin suları her zamanki gibi dalgalanıyor ve iki sevgili köpekleri arasında olduğu halde akışına devam ediyordu.»

— İşte böyle. Diyerek ihtiyar Hatuk hikâyesini bitirdi ve yaşlı gözlerle aşağıda akmakta olan nehre baktı.

— BİTTİ —

AMERİKALI MİSAFİRLER ANKARADA

Kafkasya hakkında bir eser hazırlamakta olan ve bu amaçla etüdlerde bulunmak üzere Türkiye'ye gelen RICHARD E. GREEN VE eşi MARY LOU GREEN bir süre Ankarada tetkiklerde bulunmuşlar ve dergimiz yazarlarından Sayın Mehmet Ketey beyi de evinde ziyaret ederek kendilerinden bu konuda bilgi almışlardır.

MEHMET KETEY RAHATSIZ

Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği Disiplin Kurulu başkanı ve dergimiz yazarlarından Sayın Mehmet Ketey bey bir süredir rahatsız bulunmaktadır. Sağlık durumu henüz tamamen düzelmemiş olan kıymetli hemşerimize acil şifalar dileriz.

FOLKLÖR :

NART'LAR HAKKINDA ABAZA (ABHAZ) EFSANESİ
A B R S K İ L (X)

Yazan : A. AYTEK

Abhazyaya da yaşayan, soylu bir ailenin
Dillere destan güzel bir kızı vardı.
Pek küçük yaştanberi and içmişti kız kalmaya,
Kızın ailesi de karşıt değildi buna.

**

Gebe kalınca kızları (1) üzülmedi ana, baba
Yürekten inanıyorlardı onun suçsuz olduğuna.
ABRSKİL (2) geldi dünyaya, inanılmaz bir hızla büyüdü,
On yıl sonra onu görenler yirmisinde sanırdı.
Güzellik ve güçten yana benzeri yoktu çevrede,
Kısa sürede ünü yayıldı ülkelere.
Yurttaşlarına sevgi, düşmanlarına korku;
Başı düşenler dara, koşardı ona doğru.
Şöhret denen hastalık şımarttı Abrskil'i,
Eş tutmaya başladı kendisine tanrıyı.
Kim varsa evrende canlı, istedi eğilsin önünde,
Ve baş eğmemek için kesti bütün dalları. (3)
Mavi gözler kem bakar, büyü yaparmış diye
Tüm mavi gözlüleri başladı yok etmeğe;
Sonunda kuruttu kökünü AŞWBA, KATSBA (4) soylarının,
Bu haline kızmıştı tanrı onun,
Affı için kırk kere eğilmesi gerekti ABRSKİL'in,
Ama öylesine mağrur ki uymadı verilen emre
Tanrı da göz yumdu onun bu haline.
Uzun süre geçti ama uslanmıyordu,
Nihayet tanrı yakalanmasını buyurdu...
ABRSKİL kimsenin bilmediği iki yer buldu,
Karadeniz kıyılarıyla UARTZAHU (5) dağının doruğu.
Melekler yaklaşınca atı ARAŞ (6) kişnerdi,
Ve bir mahmuzda sahibini UARTZAHHU'ya taşırdı.
Yakalanamadı yiğit, boşa gitti çabalar
Çaresizlik içinde cadıya başvurdu melekler.
Bir an düşündü cadı, onlara fikir verdi,
Kayan madde sürüldü bir öküzün derisine,
UARTZAHU doruğuna yayıp beklediler öyle.
Kaydı ARAŞ'ın ayağı, mağrur yiğit düştü yere,
Sıkıca bağladı melekler ve haber yayıldı ülkeye...

**

Cilov dağı yakınında bir mağara buldu cadı,
Üçyüz yıl kalmış bir yiğit, ancak afla çıkmıştı.

Mağaranın bekçisi ihtiyar kadına melekler,
Nihayet atı ile ABRSKİL'i teslim ettiler.
Zincire vuruldu ABRSKİL, başında nöbetçiler.
Aşınır ümidiyle Araş her gün yaladı zinciri,
Kimseyle görüşmemesi için tanrı emretti kadına,
Pişman oluncaya kadar verilmeyecekti bir lokma.
ABRSKİL'in haline acıdı yaşlı kadın,
Yiyecek götürdü ama haberi oldu tanrının.
Ağır ödedi suçunu yaşlı kadın, canavar oldu,
Zincir incelendiğinde ancak ağzını açabiliyordu.
Ağzını açtığı anda ARAS'ın incelttiği zincir, eski halini alıyordu,
Ve zavallı ABRSKİL'in Tüm ümidi, yok oluyordu.
Mağrur yiğidin üzüntüsü esaret ve işkenceden değildi,
Yurttaşlarından haber almak onun en büyük dileği...
Kendini çok sevenlerden DYOMLAT (7) çıkmıştı yola,
Yirmi merkep yükü mum ve üç, iyi kılavuzla.
Mağaraya giren DYOMLAT yakıp bitirdi mumları
Yitirdiği anda umudunu buldu aradığını.
ASWBA, KATSBA'yı sordu, açık saç, mavi gözlüleri,
DYOMLAT cevap verdi: Herşey eskisi gibi...
«ABHAZYA!..» diye ineldi ABRSKİL. «Talihsiz ABHAZYAM benim,
Felâkete sürükleniyorsun ve zincirli ellerim!..»
Mağaradan çıkmaları için öğüt verdi ziyaretçilere,
Kuyruğundan tutup, merkepleri çevirdiler geriye.
Ziyaret bitmişti artık, DYOMLAT döndü evine,
Özlemiyle yurttaşlarının ABRSKİL kaldı zincirde...

-
- (X) Abrskil'e Adigeler Yinij, Asetinler Amran adını verirler.
- 1) Yinij için bak: Kafkasya Sayı 1 sayfa 15
  - 2) Amran için bak: Kafkasya sayı 3 sayfa 24
- (1) Bu olay hakkında çeşitli söylentiler mevcuttur.
  - (2) ABRSKİL hakkında Kafkasyada bugün dahi çeşitli hkâyeler halâ ağızdan ağıza anlatılmaktadır.
  - (3) Atlılar atlarıyla ağaçlı yerlerden geçerken mecburen ağaç dallarına değmemek için eğilirler. Abrskil bunu önlemek istiyor.
  - (4) Abazaların iki boyu.
  - (5) UARTZAHU dağı: Çıkılması çok zor ve kutsal bir dağ ki Kafkaslardadır, Mitolojik bir dağdır.
  - (6) ARAS: Abrskil'in atı. Efsanevi bir güce sahiptir.
  - (7) DYOMLAT: Mitolojik Kahramanlardan biri. Adige efsanesi Yinij de adı geçen Savsriko olması muhtemel.

K A F K A S

Yazan : TARAS SHEVCHENKO

«Siz de hürmet, daima buzlar altındaki lacivert dağlar,
Siz de Tanrının unutmadığı büyük kahramanlar.
Mücadele ediniz, kazanırsınız,
Siz Tanrı yardım eder...
Hak sizin, şeref sizin, kutsal hürriyet sizindir.
Ev sizin, çörek sizin, herşey sizindir.
Bunlar size ne hediye edilmiş, ne de dilenilmiştir.
Hiç kimse onları sizden alamaz,
Kimse de sizi zincire vuramaz!..»

NOT : Bu şiir Kuzey Kafkasyalıların büyük dostu, hürriyetsever, Ukraynalı şair Taras Shevchenko'nun «KAFKAS» adlı şiirinin bir parçasıdır.

Kuzey Kafkasyalıların Çarlık Rusyasına karşı giriştikleri büyük ve kanlı hürriyet savaşları karşısında duyulan hayranlık üzerine 1845 yılında yazılmıştır.

27 Haziran 1964 tarihinde Amerikanın başkenti Waşingtong'da Amerikadaki mülteci Ukraynalılar tarafından dikilen heykelinin açılış töreni dolayısıyla şair hakkında dergimizin Temmuz-Ağustos 1964 te yayınlanan 2. ci sayısında bilgi verilmiştir.

TEŞEKKÜR

Bundan bir süre önce merhum M. Fetgeri Şöenu'nun «Kuzey Kafkasyanın servet kaynakları» adlı kitabını bizlere gönderen A. Fetgeri Aşeni hemşerimiz bu defa da aynı yazarın «Çerkeslerin aslı» adlı eserini göndermek lutfunda bulunmuşlardır. Bu kıymetli eser için sayın hemşerimize tekrar teşekkür etmeği bir borç biliriz.

EŞEKLE KARINCA

Bir gün karınca tuz yüklü olduğu halde ovadan dağa dönüyordu. Karıncayı gören aç eşek ona sordu:

— Karınca, nereden geliyorsun?

— Ovadan.

— Ne var, ne yok! Orada yeşil ot varmı?

— Yeşil ot mu? Haddi hesabı yok! O kadar çok ki dizimden yukarı. İnan ki ben zorlukla yürüyebildim.

Akılsız eşek sevincinden nara atarak ovaya iner. Fakat orada birşey bulamayıp açlıktan ölür.

*
**

KEDİ İLE FARE

Kedinin birisi birgün bir fareyi kovaladı. Fakat kurnaz fare atik davranarak deliğe girivermişti. Aklınca fareyi aldatmak isteyen kedi ona dedi ki:

— Fare kardeş, sen çok hızlı koşuyorsun. O delikten çıkıp karşı deliğe gersen sana bir çuval dolusu buğday veririm.

Fare gülümseyerek kediye şu cevabı verdi:

— İltifatına teşekkür ederim. İş az, fakat mükâfat fazla. Bun da muhakkak bir oyun var.

— Ve kediyi yüzüstü bırakarak yuvasına çekildi.

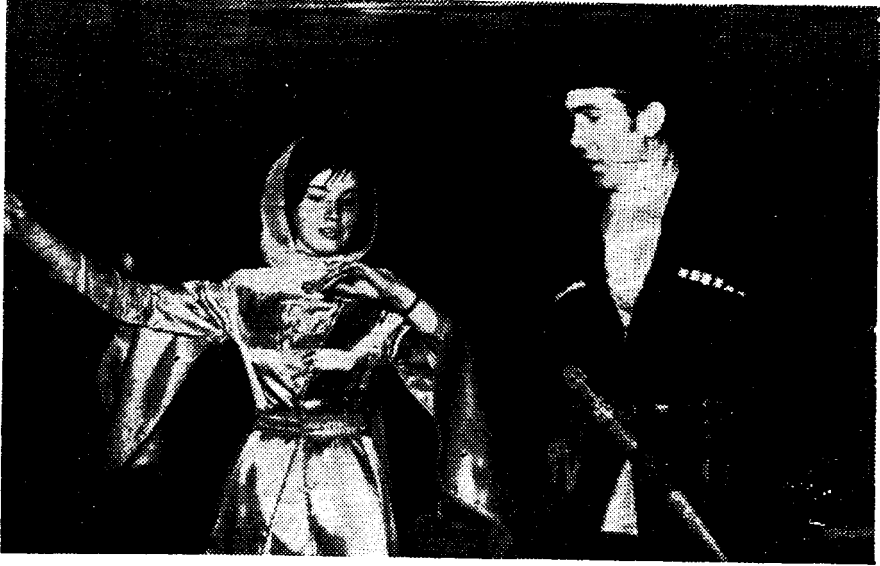
(Şimali Kafkasya Dergisi, Warşova Ekim 1935, Sayı 18)

*
**

Kıymetli hemşerimiz Hikmet Aslanoğlu Gülhane Hastanesinde bir böbrek ameliyatı geçirmiştir. Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği Yönetim Kurulu üyeleri tarafından ziyaret edilen kıymetli hemşerimizin sağlık durumu çok iyi olup hastahaneden ayrılmıştır.

Dergimiz kıymetli Ağabeyimize «geçmiş olsun» der.

AKTÜALİTE

Geceden Bir Görünüş
(Şeniz ve Daryal Çeçen Oynarlarken)

ANKARA KUZEY KAFKASYA KÜLTÜR DERNEĞİNİN GECESİ YAPILDI :

Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneğinin KAFKAS Gecesi 3 Nisan 1965 tarihinde Bahçelievler Akalın düğün salonunda düzenlenmiştir. Geceye Eskişehir, Düzce ve daha başka yerden pekçok hemşerimiz katılmış, programda Kafkas milli oyunlarının çokluğu dikkati çekmiştir. Kuzey Kafkasya Kültür Derneği Folklor ekibinin gün geçtikçe olağan üstü bir seviyeye yükselmesi karşısında folklor ekibinin gösterileri dakikalarca alkışlanmıştır.

*
**

ANKARA KUZEY KAFKASYA KÜLTÜR DERNEĞİ FOLKLÖR EKİBİ TURHALDA:

Turhaldaki kardeş Kafkas Kültür ve Yardımlaşma Derneğinin davetlisi olarak Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği Folklor Ekibi 14 Nisan 1965 tarihinde Turhala bir gezi tertiplemiş ve 30 kişilik bir gurup özel otobüsle Turhala giderek orada çok başarılı bir gece yapmıştır. Turhaldaki geceye civar kasabalardan, bilhassa Çorumdan pekçok hemşerimizin katıldığı görülmüştür.

İSTANBUL KAFKAS KÜLTÜR DERNEĞİNİN BALOSU YAPILDI :

İstanbul Kafkas Kültür Derneğinin büyük balosu her sene olduğu gibi bu sene de 13 Mart 1965 tarihinde Taksim Belediye Gazinosunda düzenlenmiştir. Sabaha kadar neşe içerisinde devam eden gecede Kafkas milli oyunları büyük ilgi toplamıştır. Havaların çok soğuk olmasına rağmen gecede kalabalık bir davetli gurubunun hazır bulunması Kafkas gecelerine olan ilgiyi anlatmıştır.

*
**

İSTANBUL KUZEY KAFKAS KÜLTÜR VE YARDIMLAŞMA DERNEĞİNİN KONGRESİ YAPILDI

İstanbuldaki Kuzey Kafkasya Kültür ve Yardımlaşma Derneğinin yıllık kongresi 28.Mart.1965 tarihinde dernek lokalinde yapılmıştır.

Yeni yönetim kurulu aşağıdaki zevattan ibarettir:

YÖNETİM KURULU

Rasih Savaş (Başkanı), Murat Dikmen, Zeki Özdemir (Başkan yardımcıları), Yılmaz Nevruz (Sekreter), Abdullah Saraç (Muhasip), Hafız Ozkan (Veznedar), Musa Ramazan, Mehmet Korkmaz, Mustafa Beştoy, Mehmet Baykal (Üyeler).

DENETLEME KURULU : Nuri Ersoy, Fazıl Kırız, Raşit Öztürk.

DISİPLİN KURULU : Mehmet Çekiç, Mehmet Öztürk, Necip Öztürk.

Dergimiz Yeni Yönetim Kuruluna Başarılar diler.

DERNEĞİMİZİN BAHAR GEZİSİ

Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği 1.Mayıs.1965 tarihinde büyük bir gezi tertiplemiştir. Bu sene gezi yeri olarak Ankaranın İKİZCE bucağı seçilmiş, bucaktaki hemşerilerimizin davetleri de göz önünde bulundurularak özel otolarla 60 kişilik bir gurupla bucağa gidilmiştir.

Bütün gün orada çeşitli eğlenceler düzenlenilmiş, gece ise Ankaradan giden folklor ekibimizin milli kıyafetlerle yaptığı oyunlar büyük ilgi toplamıştır.

Ankaradan bucağa giden hemşerilerimiz orada kalındığı sürede İkizcelilerin kendilerine karşı gösterdikleri misafirlik ve ilgiden dolayı büyük memnuniyet duymuşlardır.

Dergimiz hemşerilerimiz adına İkizcelilere teşekkürü borç bilir.

TEŞEKKÜR

Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneğinin Turhal gezisinde gerek Turhalda kalındığı sürece, gerekse oradan ayrılırken bizlere karşı gösterdikleri yakın ilgi ve misafirperverlikten dolayı duyulan memnuniyet sonsuzdur. Turhallı hemşerilerimizin bizleri ağırlamak için adeta birbirleriyle yarış etmeleri Yönetim Kurulu üyelerimiz de dahil olmak üzere bütün ekip elemanlarımızı çok mütehassis etmiştir. Bu amaçla hemşerilerimize dergimiz aracılığıyla teşekkür edilmesi istenmiştir. Başta dernek başkanı olmak üzere bütün hemşerilerimize teşekkür ederiz.

*
**

Turhaldaki Kafkas gecesine katıldıktan sonra bizleri çoruma davet eden, gerek Turhalda ve gerekse Çorumda kaldığımız sürece bizlere büyük yakınlık gösteren Çorumlu hemşerilerimizden Davut Özdemir, Ahmet Uysal ve Hamit Kaplan beylere, Kargıdan özel surette geceye katılan Dursun Yaman Hurmuoğluna arkadaşlarımız adına teşekkür ederiz.

ABONELERİMİZİN DİKKATİNE

Kafkasya Kültürel Dergimiz, altıncı sayısından itibaren birinci cildini tamamlamış bulunuyor. Deneme niteliğindeki bir yıllık yayımdan sonra siz okuyucularımızdan aldığımız kuvvete güvenerek yayımlarımızı devam ettirmek zorunluğundayız. Bizlere gösterilen ilgi ve yardım karşısında hemşerilerimize daha faydalı olmak azmindeyiz. Bu amaçla yedinci sayımızda yapmağı tasarladığımız yenilikleri okurlarımıza şimdilik açıklamak istemiyoruz. Yalnız şükadarını belirtelim ki dergimiz yedinci sayısından itibaren orijinal ve birçok yeniliklerle karşınıza çıkacaktır.

Bundan önce olduğu gibi okurlarımıza hizmet etmemiz ancak onların bizleri desteklemeleriyle mümkün olabilecektir. Aksi halde çalışmalarımız verimsiz olmaya mahkumdür. Bu sebeple ikinci yıllık abone bedeli olan ücretlerin yeni adresimize ve vaktinde gönderilmesini bilhassa rica ediyoruz.

Dergimizin yıllık abone ücreti yine 12 liradır.

Abone ve her türlü yazışmaların aşağıdaki adrese yapılmasını bilhassa önemle rica ederiz:

İZZET AYDEMİR

EMEK MAHALLESİ, 75. Cİ SOKAK NO: 61/5

BAHÇELİEVLER
ANKARA

DİKKAT

DERGİMİZİN BİRİNCİ CİLDİNİN 1,2, ve 3. cü SAYILARININ MEVCUDU KALMAMIŞTIR BU AMAÇLA BU SAYILARIN İSTENMESİNİ RİCA EDER, BİRİNCİ CİLDİMİZİ ALMAK İSTEYEN HEMŞERİLERİMİZE 20. T.L GÖNDERDİKLERİ TAKDİRDE DERGİLERİNİ CİTLİ OLARAK ADRESLERİNE POSTALAYACAĞIMIZI BİLDİRİRİZ.

DERGİMİZİN YENİ ADRESİ

«DERGİMİZİN YENİ ABONE VE YAZIŞMA ADRESİ AŞAĞIDADIR. BUN
DAN BÖYLE OKUYUCULARIMIZIN BÜTÜN YAZIŞMALARINI BU ADRESLE
YAPMALARINI ÖNEMLE RİCA EDERİZ.»

A D R E S

İZZET AYDEMİR
EMEK MAHALLESİ 75. Cİ SOKAK NO: 61/5

BAHÇELİEVLER
A N K A R A